

Rapport

Verenigingsonder- steuning bij regeldruk, verduurzaming en sportklimaat

Een kwalitatief onderzoek onder
verenigingsbestuurders

Verenigingsondersteuning bij regeldruk, verduurzaming en sportklimaat

Een kwalitatief onderzoek onder verenigingsbestuurders

Met ondersteuning van het Ministerie van VWS

Mulier Instituut

Janine van Kalmthout
Rutger de Kwaasteniet
Suzan Nouwens
Mirjam Stuij

Met medewerking van Berber Bergstra, Lars v.d. Bogaert, Sabine Bosgoed, Arnold Bronkhorst, Rens Cremers, Mara Hendriks, Resie Hoeijmakers, Laura v.d. Meijde, Juno Prent, Jorien Slot-Heijs, Johan Steenbergen en Sofie Vrieswijk

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het Mulier Instituut.

© Mulier Instituut

Utrecht, 30 november 2023
www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl

Disclaimer

U mag delen uit deze publicatie overnemen op voorwaarde van bronvermelding: auteur(s), de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.

Er gelden gebruiksvoorwaarden voor de foto's in deze publicatie. Neem foto's daarom niet over zonder toestemming van het Mulier Instituut.

Over ons

Het Mulier Instituut doet sportonderzoek voor beleid en samenleving. Voor overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen, sportorganisaties en bedrijven onderzoeken we allerlei thema's op het gebied van sport en sportief bewegen: van de sportdeelname van (groepen) Nederlanders tot de motorische vaardigheden van kinderen, en van diversiteit en inclusie in de sport tot de economische impact van sportevenementen.

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk.

Ons doel is bijdragen aan goed onderbouwd beleid, gericht op de bevordering van sport, sportief bewegen en versterking van de sportsector. Dit doen we op verschillende manieren:

We verzamelen data en monitoren de Nederlandse sportsector en beleidsprogramma's.

We ontwikkelen kennis en onderzoeksmethoden via verkennende en verdiepende studies.

We duiden onderzoeksuitkomsten en vertalen deze naar de beleidspraktijk.

We onderbouwen beleidsbeslissingen met expertise en advies.

We bieden gevraagd en ongevraagd duiding en reflectie in de rol van 'kritische vriend' van de sportsector.

We zetten ons in voor de bevordering van de sportwetenschap.

Inhoudsopgave

Verenigingsondersteuning bij regeldruk, verduurzaming en sportklimaat

Samenvatting	5
1 Inleiding	6
1.1 Achtergrond	6
1.2 Doelstelling	7
1.3 Onderzoeksvragen	7
2 Onderzoeksmethoden	8
2.1 Interviews met verenigingsbestuurders	8
2.2 Thematische inhoudsanalyse	9
3 Sportverenigingen: wat speelt er zoal?	11
3.1 Het gaat goed, maar...	11
3.2 Grootste uitdagingen	15
3.3 Tot slot	18
4 Regeldruk	20
4.1 Hoe speelt regeldruk?	20
4.2 Ervaren en gewenste ondersteuning	24
4.3 Conclusies	26
5 Verduurzaming	29
5.1 Hoe zijn verenigingen met verduurzaming bezig?	29
5.2 Ervaren en gewenste ondersteuning	32
5.3 Conclusies	35
6 Sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat	37
6.1 Hoe zijn verenigingen met een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat bezig?	37
6.2 Ervaren en gewenste ondersteuning	42
6.3 Conclusies	43
7 Samenvattende conclusies	46
7.1 'Andere' onderwerpen als meer urgent ervaren	46
7.2 Omgaan met regeldruk binnen de vereniging	47
7.3 Verduurzamen van verenigingen en sportaccommodaties	48
7.4 Een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat realiseren	49
7.5 Tot slot	50
Bronnen	52
Bijlage 1 – Moties n.a.v. Commissiedebat Sport april 2023	53

Verenigingsondersteuning bij regeldruk, verduurzaming en sportklimaat

Aanleiding en doelstelling

Het Mulier Instituut onderzocht, naar aanleiding van verschillende moties uit het Commissiedebat Sport van april 2023, hoe het sportbeleid, vanuit het perspectief van verenigingen, beter afgestemd kan worden op de behoeften en uitdagingen van verenigingen op het gebied van omgang met regeldruk, verduurzaming en het realiseren van een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat. Hiervoor interviewden we 42 bestuurders van uiteenlopende sportverenigingen.

Conclusies en aanbevelingen

- Omgaan met regeldruk, verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat zijn zeker onderwerpen die spelen bij verenigingen. Een deel van de bestuurders kan hierbij (meer) externe hulp gebruiken. Maar het zijn niet de onderwerpen waar ze zich het meeste zorgen over maken. Dat zijn vooral zaken uit de dagelijkse verenigingspraktijk, zoals het op peil houden van het ledental, het kader, de financiën en de verenigingscultuur.
- De meeste bestuurders ervaren weinig ondersteuning bij het omgaan met regeldruk, verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat. Niet elke vereniging heeft ondersteuning nodig. Het kan zijn dat een onderwerp niet (hinderlijk) speelt, verenigingsleden het bijkomende werk zelf kunnen oppakken en/of bestuurders dit een interne verantwoordelijkheid vinden.
- Regeldruk en verduurzaming zijn onderwerpen die extern vanuit beleid komen. Het is belangrijk dat sportbonden en (lokale) overheden zich meer verplaatsen in het perspectief van verenigingen. Dat zorgt voor betere aansluiting op de concrete situatie van verenigingen. Alle verenigingen, ook degene die geen last hebben van regeldruk of het realiseren van verduurzaming, zijn geholpen bij het vereenvoudigen van procedures en (juridisch) taalgebruik bij het bijkomende regelwerk.
- Voor het realiseren van een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat hebben bestuurders vooral behoefte aan training en bijscholing van trainers en coaches. Hier ligt een belangrijke rol voor bijvoorbeeld lokale sportservices en sportbonden om dit onder de aandacht te (blijven) brengen van sportverenigingen.
- Uiteindelijk moet geboden ondersteuning, op welk onderwerp dan ook, passen bij een vereniging. Dat vraagt om een gesprek met een vereniging over waar zij specifiek behoefte aan hebben en hoe dat, soms op maat, soms generiek, kan worden ingevuld.

Inleiding

Het Mulier Instituut onderzoekt hoe sportverenigingen vanuit het beleid (beter) ondersteund (kunnen) worden bij uitdagingen op het gebied van regeldruk, verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat. In dit hoofdstuk gaan we achtereenvolgens in op de achtergrond, doelstelling en onderzoeksvragen van het onderzoek.

1.1 Achtergrond

Sportverenigingen hebben anno 2023 te maken met verschillende uitdagingen. Drie onderwerpen die actueel zijn voor menig vereniging, zijn het omgaan met regeldruk, verduurzamingsopgaven en het realiseren van een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat.

Hierover werden verschillende moties ingediend naar aanleiding van het Commissiedebat Sport van april 2023 (zie bijlage 1). De Tweede Kamer verzocht de regering onder andere om plannen uit te werken over:

- het verlichten van de veronderstelde regeldruk op sportverenigingen;
- het bevorderen van een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat bij sportverenigingen (in samenwerking met de sportsector);
- het landelijk aansturen en coördineren van de verduurzaming van verenigingen en sportaccommodaties (in samenwerking met gemeenten).

De relevantie van deze moties komt ook naar voren in drie conclusies van een eerder verkennend onderzoek van het Mulier Instituut naar de uiteenlopende uitdagingen waar verenigingen mee te maken hebben (Stuij et al., 2023).

Ten eerste ervaart 36 procent van de verenigingsbestuurders (zeer) grote problemen met energielasten. Verduurzaming is een manier om die lasten te verlichten, maar vraagt om inspanning vanuit de verenigingen.

Ten tweede hebben verenigingen te maken met meer (complexiteit van) wet- en regelgeving. Dat is niet los te zien van een andere voorname zorg van veel sportverenigingen, namelijk het aantal leden dat structurele vrijwilligerstaken, zoals een bestuursfunctie, op zich neemt.

Ten derde ervaren verenigingen waar de basis minder stevig is, bijvoorbeeld door een onderbezet bestuur, moeite met het oplossen van problemen of het 'oppakken' van nieuwe opgaven. Daarbij gaat het onder meer om het realiseren van een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat, het omgaan met regeldruk en het realiseren van verduurzaming (idem).

1.2 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is inzicht bieden in hoe het sportbeleid, vanuit het perspectief van verenigingen, beter afgestemd kan worden op de behoeften en uitdagingen van verenigingen op het gebied van omgang met regeldruk, verduurzaming en het realiseren van een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat.¹

1.3 Onderzoeksvragen

In dit onderzoek staat de volgende vraag centraal:

Hoe kunnen verenigingen, vanuit het sportbeleid, het best ondersteund worden op het gebied van omgaan met regeldruk, het realiseren van verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat?

De centrale vraag valt uiteen in de volgende drie deelvragen:

1. *Hoe hebben verenigingen te maken met uitdagingen op het gebied van omgaan met regeldruk, het realiseren van verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat?*
2. *Welke ondersteuning krijgen zij daar momenteel bij?*
3. *Aan welke ondersteuning hebben zij behoefte?*

Leeswijzer

We beschrijven in hoofdstuk 2 hoe we data verzamelden en analyseerden.

Hoofdstuk 3 gaat over hoe verenigingen vinden dat het met hen gaat. We besteden aandacht aan welke uitdagingen voor verenigingen actueel zijn naast die op het gebied van regeldruk, verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat.

Hoofdstuk 4, 5 en 6 gaan achtereenvolgens over regeldruk, verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat. Vanuit de deelvragen gaan we in op hoe zij op deze thema's uitdagingen ervaren en hoe zij daarbij nu en in de toekomst ondersteund (willen) worden. Deze hoofdstukken zijn los van elkaar te lezen.

We presenteren de conclusies in hoofdstuk 7. De moties zijn terug te vinden in de bijlage.

¹ In Vrieswijk et al. (2023) laten we zien hoe verenigingen 'in algemene zin' ondersteund worden, hoe ze die hulp waarderen en welke aanvullende ondersteuningsbehoeften ze hebben.

Onderzoeksmethoden

Dit hoofdstuk gaat over hoe we data verzamelden (paragraaf 2.1) en analyseerden (paragraaf 2.2).

2.1 Interviews met verenigingsbestuurders

Voor dit onderzoek interviewden we bestuurders van 42 uiteenlopende sportverenigingen. Interviewen is een geschikte methode om inzicht te krijgen in de ervaringen van bestuurders (Boeije, 2012). Deze methode stelde ons in staat om door te vragen op waarom bepaalde ondersteuningsbehoeften er wel of niet zijn en op welke manier bestuurders ondersteuning willen ontvangen.

De geïnterviewde bestuurders reageerden positief op een uitnodiging voor een eerder interviewonderzoek waarvoor we met twintig bestuurders in gesprek gingen (Stuij et al., 2023). De overige vijftig verenigingsbestuurders die destijds interesse toonden, hebben we opnieuw uitgenodigd voor een interview over de organisatie van hun vereniging en om hun ervaringen met ons te delen over (hun ondersteuningsbehoeften bij) de omgang met regeldruk, verduurzamingsopgaven en het realiseren van een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat.

De interviews hadden een gestructureerd karakter. Dat wil zeggen dat we ze afnamen aan de hand van een vooraf vastgestelde leidraad met onderwerpen en vragen (Boeije, 2012). Gedurende het onderzoek reflecteerden we een aantal keer op of de leidraad aansloot bij de bestuurs- en organisatiepraktijk van verenigingen. We hebben enkele onderwerpen verder aangescherpt.

Regeldruk, verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat (hierna SPVSK) waren niet de enige gespreksonderwerpen. We begonnen de interviews met vragen over hoe bestuurders vinden dat het hun vereniging vergaat en wat zij als belangrijkste uitdagingen zien naast die op het gebied van regeldruk, verduurzaming en een SPVSK (zie hoofdstuk 3 en Vrieswijk et al., 2023). Bij elk onderwerp hebben we doorgevraagd naar hoe het speelt binnen de vereniging, de mate van ondersteuning en de ondersteuningsbehoefte van de vereniging.

Omdat regeldruk, verduurzaming en een SPVSK niet voor alle verenigingen in dezelfde mate en op dezelfde manier aan de orde zijn, wilden we in gesprek met verenigingen uit allerlei takken van sport, binnen- en buitensportverenigingen en verenigingen met en zonder jeugdleden.² De bestuursleden die zich aanmeldden voor het onderzoek vertegenwoordigden een voldoende gevarieerde groep verenigingen op deze drie onderdelen.

² Buitensportverenigingen hebben vaker een eigen accommodatie en staan daardoor vaker voor verduurzamingsopgaven (Stuij et al., 2023). Het realiseren en borgen van een SPVSK is veelal gericht op de omgang met kinderen en jongeren. Verenigingen die geen jeugdleden hebben, houden zich daardoor niet of nauwelijks met een SPVSK bezig.

De interviews vonden online plaats via Microsoft Teams. Ze duurden drie kwartier tot een uur. We stuurden bestuurders op voorhand informatie en een toestemmingsverklaring toe. Daarin lichtten we de bedoeling van het interview en het onderzoek toe. Ook beschreven we hoe we de verzamelde gegevens volgens de geldende privacyrichtlijnen verzamelden, analyseerden en niet herleidbaar presenteerden. Alle bestuurders stemden in met deelname, inclusief een geluidsopname van het gesprek.

2.2 Thematische inhoudsanalyse

We werkten de opnames van de interviews woordelijk uit tot transcripten. We kozen voor een thematische inhoudsanalyse. Deze analyse is bij uitstek geschikt om inzicht te krijgen in *wat* de ervaringen en ondersteuningsbehoeften van verschillende bestuurders zijn op het gebied van omgaan met regeldruk, en het realiseren van verduurzaming en een SPVSK (vgl. Boeije, 2012).

We hebben een codeboom gemaakt op basis van de interview-leidraad. Die bestond uit hoofdcodes en subcodes. De hoofdcodes gingen over wat we van de drie thema's wilden weten: hoe deze bij verenigingen spelen, welke ondersteuning ze daarbij ontvangen, en welke ondersteuning ze wensen. Uit alle transcripten hebben we relevante tekstfragmenten gecodeerd.

Vervolgens hebben we subcodes gemaakt die de inhoud van de hoofdthema's weergaven. Bij de hoofdcodes 'SPVSK – hoe speelt het', waren dat bijvoorbeeld 'initiatief tegen pesten', 'opleiding jeugdtrainers' en 'protocol omgaan telefoons'.

In de resultatenhoofdstukken die hierna volgen, illustreren we de bevindingen met citaten uit de interviews. Soms pasten we die aan om ze beter leesbaar te maken. Inhoudelijk wijzigden we de citaten niet

Sportverenigingen: wat speelt er zoal?

In dit hoofdstuk schetsen we een breder beeld van de zaken die sportverenigingen bezighouden. We kijken vanuit het perspectief van de verenigingen naar wat de belangrijkste zaken zijn die spelen in de dagelijkse praktijk van de vereniging.

Bij sportverenigingen spelen meer onderwerpen dan de drie die in dit onderzoek centraal staan. De onderwerpen verduurzaming en pedagogisch sportklimaat zijn bijvoorbeeld niet bij alle sportverenigingen aan de orde.

Hoe vinden de geïnterviewde bestuurders dat het met hun vereniging gaat? Wat gaat er goed en wat zien ze als belangrijkste uitdaging? We willen zo wat opener en uitvoeriger ophalen wat bij verenigingen speelt om een beter beeld te krijgen van de uitdagingen waar ze mee te maken hebben. In dit hoofdstuk geven we daar een beeld van.

3.1 Het gaat goed, maar...

Verenigingsbestuurders komen over het algemeen over als betrokken vrijwilligers die met passie en enige trots over hun vereniging spreken. Op de vraag hoe het met de vereniging gaat, antwoorden ze vaak 'goed' en een enkele keer 'heel goed.' Gevraagd naar wat goed gaat weet bijna elke verenigingsbestuurder minimaal één ding te noemen. Vaak noemen ze meerdere zaken en geven ze meteen een verklaring waarom die dingen goed gaan.

Tegelijkertijd zijn verenigingsbestuurders ook kritisch:

'Het is net hoe je er naar wilt kijken natuurlijk. Het gaat eigenlijk niet slecht, maar het kan ook altijd beter natuurlijk' [SV7 – badminton].

De meest genoemde onderwerpen die volgens de bestuurders goed gaan zijn: het ledental, de financiën, de betrokkenheid in de vereniging en dat de organisatie op orde is. Dit zijn de zaken die bestuurders spontaan noemen en daarmee zien als de belangrijk(st)e aspecten van het dagelijkse verenigingsleven. Naast positieve zaken noemen veel bestuurders dingen die binnen de vereniging niet goed gaan of waar ze zorgen over hebben. Soms liggen die zaken in elkaars verlengde.

Stabiel of stijgend ledental

Ongeveer de helft van de verenigingsbestuurders noemt het ledental als iets waar ze positief over zijn. Dan gaat het zowel over een toenemend aantal leden als over een stabiel ledental.

Bestuurders die een stabiel ledental als positief benoemen, geven aan dat het aantal leden maar in beperkte mate fluctueert. Dit komt bijvoorbeeld doordat er sprake is van een goede doorstroom (in- en uitstroom), waardoor het totale ledental stabiel blijft.

Verschillende verenigingen geven aan dat ze na de daling van het aantal leden door corona nu weer een stijging van het ledental zien. Men ziet leden terugkomen naar de vereniging. Het ledental is nog niet altijd op het niveau van voor de coronacrisis, maar dat zien bestuurders niet altijd als negatief. Men lijkt tevreden met het aantal leden.

'We hebben een hele terugval gehad met corona. Toen hadden we behoorlijk wat leden verloren. Na corona merk je dat het weer positief is, dat de spirit er weer een beetje in komt, we zitten op dit moment wel weer in een flow' [SV14 – korfbal].

Verenigingen met een groeiend ledental geven vaak aan dat die (flinke) groei komt door verandering of vernieuwing van het sportaanbod. Zo heeft een aantal tennisverenigingen geïnvesteerd in padelbanen. Een bridgevereniging heeft meer cursussen en aanbod in de middag georganiseerd. Ook een volleybalvereniging is met inzet van een buurtsportcoach aan het einde van de middag gaan trainen in plaats van alleen maar in de avond. Of voetbalverenigingen die groei zien dankzij het vrouwenvoetbal of 7x7 voetbal:

'We hebben een recordaantal leden. Dat was, nou, een record, dat hebben we nog nooit gehad. Dus dat heeft te maken met dat wij heel veel damesvoetbal erbij hebben, heel veel 7 tegen 7 op vrijdagavond' [SV16 - voetbal]

Andere verenigingen met een stijgend ledental hebben gericht ingezet op ledenwerving en activiteiten daaromheen.

Tegelijkertijd kan ledengroei ook leiden tot nieuwe zorgen, bijvoorbeeld over capaciteitsproblemen door te weinig zaalruimte of overvolle padelbanen. Verenigingen gaan in overleg voor meer zaalruimte of overwegen om nog meer te investeren in de aanleg van banen.

Daarnaast maken verenigingsbestuurders zich zorgen over vergrijzing van het ledenbestand en de geringe aanwas van nieuwe leden. Een hardloopervereniging signaleert dat veel mensen een clinic of startcursus volgen, maar dat weinig mensen lid van de vereniging worden:

'Maar dat is de laatste jaren dan, dan heb ik maar 15 starters, die 15 starters, daar hou ik ongeveer nog maar 5, 6, 7 over. Dat vind ik dan wat magertjes. En ik weet niet, ik kan daar niet goed de vinger op leggen waar dat aan ligt' [SV25].

Hoewel verenigingen dus inzetten op nieuwe of extra activiteiten om leden te werven, leidt dit lang niet altijd tot nieuwe lidmaatschappen.

Gezonde financiën

Na ledental noemen behoorlijk wat verenigingen financiën als iets wat goed gaat in de vereniging. Verenigingsbestuurders die aangeven dat de vereniging financieel gezond is, geven een enkele keer een toelichting. Zo zijn er verenigingen die gebruik weten te maken van subsidiemogelijkheden of coronasteun die er was:

'Ik zorg natuurlijk wel, net als [eerder], je kon een paar duizend euro halen in het begin van corona, dat [hebben we] natuurlijk gelijk gehaald' [SV6 – paardensport].

Bestuurders noemen daarnaast het belang van penningmeesters die heel goed met inkomsten en uitgaven weten om te gaan.

De aanwezigheid van een financiële buffer geeft ruimte voor gezonde financiën, ook als er onverwachte tegenvallers zijn:

'Maar dat was wel enkele tienduizenden euro's die we langzaam maar zeker aan het opbouwen waren om eigenlijk de sportaccommodatie te gaan verbouwen en aanpassingen te doen, waardoor we extra kleedkamers krijgen et cetera. En dat hebben we dus nu moeten laten varen, omdat we gaten moesten vullen' [SV17 – voetbal].

Dankzij de financiële buffer heeft deze voetbalvereniging recente financiële tekorten, onder andere door de gestegen energielasten, kunnen opvangen. Maar daardoor is nu wel te weinig geld over voor de geplande verbouwing van de sportaccommodatie.

Een paar verenigingen geven aan de contributie te moeten verhogen vanwege de gestegen kosten. Dit is iets dat ze niet graag doen:

'In financieel opzicht hebben wij ervoor gekozen om niet met het lesgeld sterk te stijgen. Ja, daarin merk je wel dat we nu ook in verband met de energierekeningen toch wel behoorlijke dreunen krijgen links en rechts. Om die weer fatsoenlijk op te vangen. Dat valt niet altijd mee' [SV13 – turnen].

Eén vereniging is trots dat ze ondanks de verhoging nog de laagste contributie hebben in vergelijking met andere verenigingen in dezelfde tak van sport. Dat laat zien dat contributieverhogingen een gevoelig punt zijn voor verenigingen.

Betrokkenheid in de vereniging

Bij wat goed gaat noemt ongeveer een kwart van de verenigingsbestuurders ook het verenigingsgevoel, de betrokkenheid van leden, de saamhorigheid, het wij-gevoel en de gezelligheid.

Verenigingsbestuurders die aangeven dat het goed gaat met de binding van de leden en het verenigingsgevoel, geven vaak aan dat het goed gaat met het aantal vrijwilligers, de bezetting van het bestuur en het technisch kader.

'Ik denk dat het echt alles te maken heeft met de cultuur die je van begin af aan voor elkaar krijgt. En als kinderen zien dat hun ouders erbij betrokken zijn, dat de ouders zien dat er heel veel jeugd bij de opleiding van hun kinderen betrokken is, krijg je een soort van natuurlijke houding. Als de kinderen zelf 12 worden, bij wijze van spreken, willen ze heel graag helpen bij de kangoeroes want dat voorbeeld zien ze constant' [SV1 – korfbal].

Ook andere bestuurders geven aan dat betrokkenheid in het DNA of in de cultuur van de vereniging zit en dat aan elkaar wordt doorgegeven.

Toch is dat niet altijd het geval. Soms ervaren bestuurders wel betrokkenheid van leden, maar blijkt het toch moeilijk om ze iets te laten doen voor de club, zoals bij deze voetbalvereniging:

'We merken dat een heleboel leden, met name jonger dan ik, zeg maar onder de 60, best wel loyaal zijn naar de vereniging, maar het is heel moeilijk om ze georganiseerd te krijgen om toch bepaalde activiteiten voor elkaar te krijgen' [SV2 - voetbal].

Dit laat zien dat gevoel van betrokkenheid nog niet voldoende is om vrijwilligerswerk te doen binnen de vereniging. Het leidt niet per se tot concrete hulp. Dit komt ook naar voren bij de grootste uitdagingen die verenigingen noemen: het vinden van voldoende vrijwilligers (zie paragraaf 3.2 en Stuij et al., 2023).

Organisatie op orde

Een paar verenigingsbestuurders geven aan dat de organisatie van de verenigingen op orde is, als we ze vragen wat goed gaat. Er staat een structuur van commissies en/of het bestuur is goed bezet. Ook een actief, collegiaal bestuur dat hard werkt en tijdig het stokje doorgeeft aan jonge mensen benoemen verenigingsbestuurders als positief. ***'Maar dat kost tijd, investering, veel contacten in de club 'leggen om dat voor elkaar te krijgen'*** [SV28 – volleybal].

Bestuurders zijn trots als ze voldoende vrijwilligers en technisch kader hebben in de vereniging. Betrokken leden en een actief bestuur dragen bij aan het vinden van voldoende vrijwilligers.

'Soms kunnen we terugvallen op ouders die er zijn. Als er niet voldoende vrijwilligers zijn, dan doen we nog een extra oproepje en dan komt het vaak ook wel goed. Het is eigenlijk zelden niet goed gegaan'. 'Natuurlijk niet altijd alle ouders. Maar we proberen het wel. Natuurlijk kan altijd nog beter, denk ik wel eens. Maar goed, wat we hebben staan nu is gewoon heel plezierig' [SV23 – atletiek].

Voldoende vrijwilligers is een aandachtspunt binnen de vereniging. Leden gaan niet automatisch aan de slag binnen een vereniging. Bestuurders moeten de nodige tijd en energie steken in het vinden van leden die taken op zich willen nemen. Het lijkt een uitdaging te blijven om voldoende vrijwilligers binnen een vereniging te hebben.

3.2 Grootste uitdagingen

Naast de zaken die goed gaan in de vereniging benoemen bestuurders zaken die minder goed gaan of aandacht behoeven. Die onderwerpen komen terug in de uitdagingen die ze benoemen voor hun vereniging. Vrijwel elke verenigingsbestuurder kan vertellen welke grootste uitdaging(en) de vereniging heeft. Slechts een enkeling weet geen uitdaging te noemen.

Bestuurders ervaren verschillende uitdagingen, die ook in eerder onderzoek naar voren kwamen (Stuij et al., 2023; RVVB, 2023; Hoeijmakers & Van Kalmthout, 2022). Daarbij gaat het vaak om zaken die raken aan het draaiende kunnen houden van de vereniging, en soms zelfs het voortbestaan. Daardoor raken deze uitdagingen ook aan het kunnen omgaan met de drie onderwerpen die in dit onderzoek centraal staan.

Voldoende vrijwilligers

In lijn met eerder onderzoek is de uitdaging die verenigingsbestuurders het vaakst noemen het hebben van voldoende vrijwilligers. In deze studie noemt ongeveer de helft van de geïnterviewden dit. Dan gaat het om het betrekken en behouden van vrijwilligers, vooral voor structurele taken.

Bestuurders ervaren dat mensen sporten bij de vereniging steeds vaker zien als iets wat je afneemt (consumentisme; betalen voor de training en dan weer gaan) in plaats van een gezamenlijke inzet (samen de vereniging draaiende houden):

'Die [leden die geen vrijwilliger willen zijn] zitten allemaal in het cafetariamodel van ik betaal ervoor en ik maak er gebruik van en dat is het voor mij. Het wordt steeds meer club in plaats van vereniging. Maar dat past ook bij de huidige individualisering van de maatschappij denk ik' [SV5 - tennis].

Als achterliggende oorzaken noemen bestuurders behalve consumentengedrag en individualisering in de maatschappij ook dat mensen veel andere dingen in hun leven hebben waar ze druk mee zijn. Doordat mensen geen vrijwilligerstaken bij de sportvereniging oppakken, komt veel werk te liggen bij een klein groepje vrijwilligers. Dit maakt de vereniging kwetsbaar: als één goede vrijwilliger weggaat, is er direct een probleem. Soms is dat echt nijpend:

'Op een gegeven moment hadden we maar twee bestuursleden en statutair mag dat niet. [...] Op een gegeven moment hebben wij toen gezegd [...] we mogen zo niet verder. We zullen de dagelijkse zaken afhandelen, maar er moet een nieuw bestuur komen. [Een werkgroep heeft alle leden] gevraagd wat ze zouden willen doen binnen de vereniging. En er wilde natuurlijk niemand voorzitter worden.' [SV6 - paardensport].

Uiteindelijk was een lid bereid als adviseur, boven de partijen, het voorzitterschap op te pakken. De uitvoering van bestuurstaken ligt dan wel bij de secretaris en de

penningmeester. Meer geïnterviewden geven aan dat vrijwilligers langer taken op zich nemen dan ze zelf willen, omdat er geen opvolger is.

Ledenaantal op peil houden

Ongeveer één op de drie verenigingsbestuurders noemt het ledenaantal als uitdaging. Meestal gaat het dan om een te klein aantal leden. Oorzaken die ze noemen zijn dat leden stoppen als ze verhuizen omdat ze gaan studeren, de sport niet meer leuk vinden, of te goed of te oud worden:

'En [onze gemeente] vergrijst nogal, drie kwart van onze leden is boven de 65. [...] Maar we denken dat het drie, vier jaar (duurt), [...] dan gaan die oudjes ook stoppen. [...] En nieuwe jeugd krijgen we bijna niet. Want er is geen nieuwbouw in het dorp. Dus het is erg moeilijk voor de verre toekomst' [SV22 – tennis].

Ook merken bestuurders op dat een vaste sportavond in de week minder goed past in de dagelijkse drukte van mensen, waardoor ze individuele en ongeorganiseerde sporten gaan beoefenen. Vooral verenigingen met veel oudere leden of leden met een beperking merken nog op dat lang niet alle mensen na corona zijn teruggekomen.

Te weinig leden hebben raakt ook aan de accommodatie. Zo kan die te groot zijn voor het huidige aantal leden, of niet goed liggen ten opzichte van waar (potentiële) leden wonen. Ook door een gebrek aan betaalbare parkeerplekken in de buurt van de accommodatie haken leden af.

Eén vereniging had te veel aanmeldingen voor de beschikbare velden en moest potentiële leden afwijzen.

Financiën op orde houden

Ongeveer een kwart van de geïnterviewde verenigingen noemt de financiën op orde houden een uitdaging. Door verschillende redenen, vaak buiten hun macht, zoals de gestegen energie- of huurprijzen, hebben zij steeds hogere uitgaven. Soms vangen ze die met hun financiële buffer. Maar dat leidt er vervolgens wel toe dat er geen geld meer is voor (noodzakelijke) investeringen (zie paragraaf 3.1).

Eén vereniging vertelt dat door corona een aantal uitgaven tijdelijk is uitgesteld, zoals investeren in trainingsmateriaal of tijdregistratie. Die uitgaven komen nu allemaal tegelijk.

Bestuurders geven ook aan het lastig te vinden om sponsors te betrekken of subsidieaanvragen te doen:

'Wij hebben best wel veel horecasponsoring altijd vanuit [de gemeente] en die trekken het gewoon financieel niet meer [o.a. door corona] of die zeggen het contract op. Dus dat betekent meteen dat je nieuwe sponsors moet gaan zoeken. [...] Ik vind het echt een vak apart, netwerken en sponsors zoeken, het is bijna een weektaak en dat kun je niet bij iedereen neerleggen. [...] Dat kost gewoon hartstikke tijd' [SV28 – volleybal].

Dat maakt het voor deze verenigingen lastig om de gestegen kosten te dragen zonder de contributie te verhogen. Contributie verhogen is iets wat verenigingen niet graag doen (zie paragraaf 3.1).

Beschikbaarheid van de accommodatie

Sommige bestuurders noemen grote uitdagingen rondom de accommodatie. Dan gaat het bijvoorbeeld over het maken van goede afspraken met de verhuurder en 'concurrentie' met andere verenigingen om de beschikbare ruimte. Voor één vereniging betekent dit dat die niet verder kan groeien, terwijl dat wel de wens is vanwege een groeiend ledental (zie paragraaf 3.1). Verenigingen proberen daar creatief en flexibel mee om te gaan, maar ervaren wel grenzen:

'Wij proberen creatief te zijn, dus door groepen met elkaar te combineren. Alleen het heeft zijn grenzen, je kan niet 60 kinderen in een hal stoppen. Dat wordt onoverzichtelijk. Er zijn wel normen tot waar we willen gaan. En ja, we zijn ook daar een grens aan het bereiken van wat er mogelijk is' [SV19 – handbal].

Lang niet alle verenigingen hebben problemen rondom de accommodatie. Dat komt doordat dit afhankelijk is van of zij de accommodatie zelf beheren en welke afspraken zij met de gemeente of verhuurder hebben.

Voldoende gekwalificeerd kader

Gevraagd naar de grootste uitdaging(en) bij de vereniging noemt een aantal bestuurders ook dat het kader niet altijd voldoende gekwalificeerd is. Dan gaat het vaak over de trainers en scheidsrechters. Dit komt onder andere doordat er te weinig gekwalificeerde kaderleden beschikbaar zijn.

Eén bestuurder merkt op dat er ook weinig opleiders zijn, waardoor de eisen aan opleidingen van kaderleden vanuit de bond lager zijn dan vroeger: ***'Dit is voor mij iets wat sportbreed, en met name teamsportbreed denk ik, bij bonden speelt nu'*** [SV14 – korfbal].

Ook ouders die zich welwillend inzetten om training te geven hebben lang niet altijd een opleiding gevolgd, waardoor de kwaliteit vaak laag is. Dit is ook aan de orde bij het werken aan een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat. In hoofdstuk 6 gaan we hier verder op in.

Goede verenigingscultuur behouden

Een aantal verenigingsbestuurders geeft aan dat het krijgen en houden van de juiste verenigingscultuur een grote uitdaging voor hen is. Bij groei van de vereniging kan bijvoorbeeld een minder 'ons-kent-ons'-gevoel zijn, wat problemen geeft. Of verschillende groepen binnen een vereniging komen niet makkelijk met elkaar in contact: bijvoorbeeld een groep oudere leden die tennist en een groep jongere leden die padelt, of leden met verschillende culturele achtergronden.

De verenigingen die het over de uitdaging verenigingscultuur hadden zijn het erover eens dat onderlinge communicatie het belangrijkste is om een goede sociale cohesie te hebben en houden, maar geven ook aan dat dit erg moeilijk is.

3.3 Tot slot

Vanuit het perspectief van de verenigingen vormen het ledental, voldoende gekwalificeerd kader, de financiën op orde houden en het behouden van de verenigingscultuur en ledenbetrokkenheid de belangrijkste uitdagingen in de dagelijkse praktijk (zie ook Stuij et al., 2023; RVVB, 2023; Hoeijmakers & Van Kalmthout, 2022).

Zoals we in dit hoofdstuk lieten zien, kan wat in de ene vereniging goed gaat bij de ander een uitdaging vormen. Zoals een gezonde financiële situatie hebben of voldoende leden behouden. Ook kan iets wat goed gaat in de vereniging uiteindelijk zorgen geven. Een groeiend aantal leden kan zorgen voor accommodatieproblemen.

Daarom is het goed om vaker vanuit het perspectief van verenigingen te kijken naar waar zij moeite mee hebben, om beter grip te krijgen op mogelijke oplossingen. De grootste uitdagingen, welke oplossingen bestuurders daarvoor zien en de ondersteuningsbehoefte van verenigingen komen uitgebreider aan bod in Vrieswijk et al. (2023).

Regeldruk, verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat, waar we in de volgende hoofdstukken verder op ingaan, kunnen zeker ook lastige onderwerpen voor sportverenigingen zijn. Maar dit is dus niet per se waar bestuurders als eerste aan denken als we ze vragen naar de grootste uitdaging(en). Deze grootste uitdagingen zijn de onderwerpen waar ze in de dagelijkse praktijk van het organiseren van de sportvereniging en het sportaanbod (vooral) mee te maken hebben. Dat is relevant om te weten als achtergrond, om beter te begrijpen hoe verenigingen om kunnen gaan met regeldruk, verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat.

Regeldruk

Dit hoofdstuk gaat over hoe regeldruk bij verenigingen speelt (paragraaf 4.1). Vervolgens staan we stil bij hoe verenigingen daar ondersteuning bij (willen) krijgen (paragraaf 4.2). We eindigen het hoofdstuk met enkele conclusies (paragraaf 4.3).

4.1 Hoe speelt regeldruk?

Bestuurders zien zich de voorbije jaren geconfronteerd met een toename van de hoeveelheid en de complexiteit van wet- en regelgeving (Stuij et al., 2023). In dit onderzoek vroegen we in hoeverre en hoe bestuurders 'regeldruk' ervaren. Dat wil zeggen: in hoeverre ze het omgaan met wet- en regelgeving én het gebruik maken van regelingen binnen de vereniging kunnen oppakken.

Bestuurders geven aan vooral regeldruk te ervaren als het gaat om het aanpassen van statuten, het inschrijven bij of updaten van informatie bij de Kamer van Koophandel, het regelen van VOG's (Verklaringen Omtrent het Gedrag) voor hun vrijwilligers, het toepassen van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en het verduurzamen van de accommodatie.

Daarnaast ervaren bestuurders regeldruk bij het aanvragen van subsidies en vergunningen op uiteenlopende terreinen, zoals de eerdere tegemoetkomingen tijdens de coronacrisis, en het verduurzamen, bouwen en onderhouden van sportaccommodaties.

Regeldruk is dus subjectief (een ervaring) en kan per bestuurder verschillen. Dat komt mede doordat niet alle verenigingen met dezelfde regelgeving en regelingen te maken hebben. De impact ervan verschilt, net als de manieren waarop verenigingen daarmee (kunnen) omgaan. Ongeveer de helft van de bestuurders die we interviewden, gaf (nadrukkelijk) aan regeldruk te ervaren. De andere helft ervaart niet of nauwelijks regeldruk.

Wel ervaren regeldruk

We zien een gevarieerd beeld onder bestuurders die wel regeldruk ervaren. Volgens een aantal bestuurders slaan we in Nederland door met de wet- en regelgeving voor verenigingen en onderschatten we wat dit voor verenigingen betekent. Het kost ze niet alleen veel tijd, maar soms ook (veel) geld.

Een deel van de bestuurders die regeldruk ervaart, vindt dat regelgeving niet altijd aansluit bij de praktijk van de vereniging. Bijvoorbeeld omdat ze bepaalde regelgeving niet zinvol vinden. Hierbij noemen ze vooral het invoeren van VOG's:

'Ja, want ze hebben een wijziging doorgevoerd waarbij je dus VOG's voor al je vrijwilligers moet aanvragen, eens in de twee of drie jaar. En die moet je dan ook

allemaal verlengen. Maar die moet je dus ook aanvragen voor iedereen die achter de jurytafel bij de waterpolo zit. Nou, dat zijn er 100+, want je hebt voor alle wedstrijden drie juryleden nodig. En waarom? Want wat gaat die VOG voor mij als vereniging nou voor veiligheid geven? Maar het is wel weer een klap werk. Weet je, het is gewoon gedoe! En het is schijnveiligheid.' [SV42 – zwemmen].

Deze bestuurders zouden graag zien dat (gemeentelijke) overheden vaker verenigingen bezoeken, zodat zij meekrijgen dat regelgeving soms niet past:

'Mensen, kom eens een keer kijken. Kom gewoon eens kijken wat het toernooi is. Wat zijn ze daar aan het doen en welke regels hanteer je daarvoor? Als je een EHBO-plan hebt van al 15 bladzijden, dan denk je van, ja, dit is toch helemaal niet meer te lezen? Ik kan dat helemaal niet meer.' [SV18 – volleybal].

Bestuurders die regeldruk ervaren, noemen ook dat er weinig rekening wordt gehouden met specifieke verenigingskenmerken, zoals de omvang van de club en de tak van sport:

'Wat je hier ziet is dat weer alle sporten over één kam worden geschoren, dat is: allemaal verboden om middelen te gebruiken. En dat dat niet kan bij de denksport, ja, niks mee te maken, je moet het gewoon heel zwaar optuigen. Nou, dat is een proces geweest van maanden om nieuwe statuten te formuleren die aansloten bij wat men eiste bij het Instituut Sportrechtspraak (...). Maar de Nederlandse dambond, met krap 3000 leden, zit in diezelfde situatie als het kleine damclubje. Je zit met een paar mensen bij elkaar, je hebt gebrek aan kader, je hebt ook gebrek aan know-how, dat in gaan huren is allemaal veel te duur, het is een heel moeizaam proces.' [SV37 – dammen].

Bestuursleden ervaren ook regeldruk omdat ze zoekende zijn naar hoe ze wet- en regelgeving in de dagelijkse praktijk moeten en kunnen toepassen. Dit kwam in de interviews vooral naar voren als het gaat om regels die volgen uit het invoeren van de AVG:

'Verder, ja, de veiligheid, de geslotenheid van gegevens. Ik moet een lijst met leden verspreiden, onder de leden, met daarin in elk geval een telefoonnummer. Want als iemand plotseling een dienst niet kan draaien, dan is die verantwoordelijk om dat zelf op te lossen. Dus die gaat andere leden bellen en zeggen: "goh Pietje, ik kan vanavond niet meer, kunnen we ruilen?" En dus we hebben met alle privacyreglementen, daar kun je niet volledig aan voldoen uit de praktische overwegingen.' [SV32 – schietsport].

Voldoen aan wet- en regelgeving brengt volgens verschillende bestuurders (te) veel werk met zich mee. Dat komt bijvoorbeeld doordat de bijbehorende procedures omvangrijk, inefficiënt en complex zijn:

'Volgende week organiseren we een groot beach-toernooi aan een waterplas hier in de gemeente. Daar ervaar je wel de regels van de overheid. Vorig jaar hadden we een

vergunning van 67 bladzijden met regels. Dat je dan denkt: waar zijn we in godsnaam mee bezig? Dat is gewoon niet meer te lezen. En het ene artikel verwijst naar het andere artikel, naar de andere regeling. En dat je gewoon het idee krijgt van: ze zijn zich zo ver in aan het dekken, dat dat gewoon helemaal is doorgeslagen.' [SV18 – volleybal].

'Duurzaamheidsregels over bijvoorbeeld integrated pest management, voor het onderhoud van je banen. Ja, soms zijn ze zó complex en ingewikkeld dat je echt een agrarische hogeschool moet volgen om te snappen wat er bedoeld wordt. En dat maakt het wel even een stuk ingewikkelder.' [SV36 – golf].

Meerdere bestuurders ervaren dat de hoeveelheid benodigde tijd voor en complexiteit van het regelwerk, net als de verantwoordelijkheden die daardoor bij een vereniging komen te liggen, ten koste gaan van het plezier in vrijwilligerswerk:

'Maar dat soort ontwikkelingen baren wel zorgen over de snelheid en de lol waarmee je een kleine club kan besturen. Want je bent afhankelijk van vrijwilligers, aansprakelijkheidsregelingen. Ik snap waar het allemaal vandaan komt, maar het maakt het wel heel lastig. UBO-regelingen. Mensen voelen zich ook best... Ja, wat betekent dat voor mij? Moet ik dan nog in het bestuur stappen? De oorzaak snap ik, maar het is een beetje doorgeslagen regelgeving.' [SV36 – golf].

Ongeveer een kwart van de geïnterviewde bestuurders geeft aan dat ze niet alle expertise in huis hebben om al het regelwerk goed op te pakken. Vaak gaat het om het ontbreken van financiële of juridische kennis. Dat kan voor leden een belemmering zijn om tot het clubbestuur toe te treden:

'Dat stelt dus ook steeds meer eisen aan de kennis van de mensen die ook bijvoorbeeld in het bestuur zitten. We hebben echt wel afgelopen jaren mensen gesproken die willen gewoon per se niet in het bestuur gaan zitten omdat ze de verantwoordelijkheid niet meer willen dragen voor bepaalde dingen.' [SV31 – voetbal].

Voor deze voetbalvereniging lag de oplossing in het extern inhuren van fiscale kennis die niet in huis was. Zij hebben een administratiekantoor in de hand genomen voor de loonbelasting, salarisadministratie en btw-aangiftes over de kantineomzet, **'want dat is gewoon allemaal veel te ingewikkeld'**, aldus de bestuurder. Ook enkele andere verenigingen huren expertise in, maar doen dat niet graag, omdat dat ingaat tegen het vrijwilligersprincipe van de vereniging.

Meerdere bestuurders vinden dat van hen niet kan worden verwacht dat ze alle kennis van zaken én de benodigde tijd hebben om alle, vaak complexe, wet- en regelgeving adequaat op te pakken:

'Nou wat ik gewoon gezeur vind [lach], is dat ze verenigingen willen behandelen als professionele bedrijven. En dat zijn we niet. Het draait op vrijwilligers. Het zijn verenigingen, zorg dan ook dat je ook conform dat concept van verenigingen je

wetgeving of wat dan ook aanpast. Maar dat je niet eigenlijk alles wat je aan een professioneel bedrijf vraagt, waar mensen gewoon goed betaald krijgen om dit soort dingen te doen, vraag niet even aan vrijwilligers die daar geen specialist in zijn en geen expert in zijn om dat ook te doen.' [SV42 – zwemmen].

'En uiteindelijk, het lastige van het verhaal is dat je dus als vrijwillig bestuur ben je gewoon verantwoordelijk voor het feit dat die administratie op orde is en dat het fiscaal allemaal binnen de regels valt, terwijl ja, je kan van mensen binnen de vereniging niet verwachten dat ze van alles en nog wat op de hoogte zijn.' [SV31 – voetbal].

Dit laat een spanningsveld zien tussen een vrijwilligersorganisatie en de gevraagde professionaliteit van taken rondom wet- en regelgeving. Daardoor kunnen verenigingen niet alle taken goed zelf (meer) uitvoeren. Of ze doen dat op een rustiger tempo, passend bij de (tijds)inspanning van vrijwilligers.

Kortom: bestuurders ervaren vooral regeldruk omdat het regelwerk om algemene en specifieke redenen niet aansluit bij de praktijk, omdat voldoen aan alle wet- en regelgeving complex en veel werk is en omdat ze niet de kennis en vaardigheden hebben om alles adequaat op te pakken.

Geen of weinig regeldruk

Er zijn ook bestuurders die geen of weinig regeldruk ervaren. Zo vertellen bestuurders dat dit komt doordat ze hun zaken **'goed op orde hebben'**. Dat wil zeggen dat ze vrijwilligers met voldoende tijd, kennis en vaardigheden binnen de vereniging hebben:

'Als ik bijvoorbeeld het bestuur van onze vereniging neem; ja, dat zijn dan de mensen die weten hoe ze met de dingen om moeten gaan. Die hebben ook in hun gewone leven, in hun burgerleven, een behoorlijke baan, dus die weten daarmee om te gaan. Dus dat loopt eigenlijk allemaal op rolletjes. Ik kan het niet anders zeggen.' [SV40 – voetbal].

Leden die de benodigde kennis en expertise in huis hebben, maken het voor verenigingen makkelijker om te gaan met wet- en regelgeving, het aanvragen van regelingen (zoals subsidies) en de regeldruk die daaruit voort kan komen (zie ook Stuij et al., 2023).

Verschillende bestuurders gaven aan 'pragmatisch' om te gaan met regelgeving. Dat wil zeggen dat zij bewuste keuzes maken over welke acties ze ondernemen. Zo kijken ze naar wat ze van toepassing vinden voor hun vereniging, en op welke manier bepaalde regels bij de vereniging passen. Sommige bestuurders verwezen hierbij naar het gebruiken van 'gezond verstand' of 'boerenverstand', dat betrekking heeft op of verenigingen alles (meteen) opvolgen of niet:

'Ik denk ook dat gezond verstand, als je dat gebruikt dan kom je al een heel eind. Dat moet je niet allemaal willen dichttimmeren in duizend en één regeltjes. We nemen ze

wel aan voor kennisgeving. We doen ermee wat noodzakelijk is. Maar we laten ons dan niet de wet door opleggen.' [SV26 – voetbal].

In het citaat komt ook naar voren dat bestuurders niet altijd alle regels doorvoeren die hen 'van bovenaf worden opgelegd'. Hierbij is het belangrijk om op te merken dat dit maar tot op zekere hoogte mogelijk is.

Bestuurders gaven verder aan geen of weinig regeldruk te ervaren omdat zij wet- en regelgeving op 'hun eigen tempo' invoeren. Ook hiervoor geldt dat dit in de praktijk maar tot op zekere hoogte mogelijk is. Meerdere bestuurders geven nadrukkelijk aan dat verenigingen als vrijwilligersorganisaties simpelweg geen tijd hebben om alles direct en snel in de praktijk te brengen:

'Nou de vereniging heeft niet zo'n last van regeldruk. (...) We proberen een beetje die voorselectie te maken [in wat we doen of waar we heen gaan]. En de rest, ja, helaas, daar hebben we geen tijd voor. Je moet ergens, want anders ben je geen 4 tot 6 uur per week bezig, dan wordt het een fulltimebaan (...) en dat gaat gewoon niet. (...) Regeldruk, [ik vind niet] dat ik daar last van heb. Maar dat komt wel heel veel binnen en als we dat allemaal zouden willen behandelen, ja dan heb je heel veel regeldrukproblemen.' [SV24 – voetbal].

Al met al ervaren deze bestuurders niet of nauwelijks regeldruk omdat zij of hun medebestuurders over de relevante kennis, vaardigheden en tijd beschikken. Daarnaast gaan ze pragmatisch met 'regeldruk' om, doordat ze wet- en regelgeving, voor zover dat kan, op hun eigen en dus een voor hen haalbaar tempo implementeren.

4.2 Ervaren en gewenste ondersteuning

De bestuurders die we interviewden, geven aan weinig ondersteuning te krijgen bij het omgaan met de regeldruk. Sommige van hen geven te kennen dat verenigingen hier niet bij ondersteund hoeven te worden, omdat ze dat geen verantwoordelijkheid van derden vinden:

'Waarom zou dat een taak van de overheid moeten zijn? Dat is toch de taak van een sportvereniging? Een sportvereniging is een instantie. Als jij een instantie bent, ben je verantwoordelijk voor iets en dan moet je zorgen dat je de goede mensen hebt om dat te runnen. Je hebt ook een eigen verantwoordelijkheid.' [SV4 – omnisport].

Enkele bestuurders geven aan dat ze bang zijn dat er uit ondersteuning alleen maar 'extra werk' voor verenigingen voortkomt. Dat maakt hen terughoudend om hulp te zoeken.

Het merendeel van de verenigingen geeft aan dat zij wel ondersteuning wensen om de regeldruk die zij ervaren, het hoofd te kunnen bieden. Maar zij vinden het lastig om aan te geven hoe die ondersteuning vorm moet krijgen. Mogelijk komt dat doordat regeldruk geen concreet onderwerp is, maar een optelsom van

uiteenlopende wet- en regelgeving en ondersteunende regelingen, die ook over verschillende onderwerpen gaan.

Enkele bestuurders geven wel concrete suggesties. Zo valt te denken aan ondersteuning bij regelwerk dat een specifieke tak van sport overstijgt (meer generiek is). Voorbeelden zijn het uitvoeren van de salarisadministratie en het invullen van formulieren voor loonbelasting:

'Ik zou me zo kunnen voorstellen dat je ook wel wat, en zeker voor clubjes die niet alles in eigen huis kunnen hebben, of het misschien niet allemaal zelf kunnen financieren, om gewoon echt handjes en kennis te hebben waar je dingen bij kan neerleggen zoals bijvoorbeeld, salarisadministratie, loonbelasting.' [SV31 – voetbal].

Wanneer bijvoorbeeld een bond of gemeente regelwerk dat voor meerdere verenigingen geldt, centraal of centraler oppakt of uitvoert, kunnen verenigingen zelf efficiënter werken:

'Ze hebben 800 aangesloten verenigingen, of nog wel meer denk ik bij de KNZB, want het is één van de grootste bonden, maar ze organiseren of regelen niks verenigingsbreed. Van dit telt voor jullie allemaal en hier kan je dat [informatie, ondersteuning en adviezen over hoe om te gaan met regeldruk, red.] vinden. Dat vind ik de taak van een bond dat die dat organiseert en niet dat je van al die losse verenigingen verlangt dat ze allemaal zelf het wiel gaan uitvinden.' [SV42 – zwemmen].

Een andere concrete suggestie is samenwerking tussen verenigingen stimuleren of faciliteren, zodat zij overkoepelend regelwerk samen op kunnen pakken. Dat kan bijvoorbeeld per sportpark, waar verenigingen in verschillende takken van sport dicht bij elkaar actief zijn en deels met dezelfde regelgeving of (subsidie)regelingen te maken hebben. Een voetbalvereniging ziet wat in een coöperatie:

'Dan kun je dat op een solide, professionele manier organiseren en borgen en dan kun je daarin specifiek met een coöperatie, zoals op ons sportpark, om de tafel gaan zitten en dingetjes organiseren, daarin de ondersteuning bieden, al dat soort zaken meer. Ik denk dat we niet aan ontkomen om dat in de komende 5 jaar, 10 jaar te organiseren. En ik zit nog te wachten tot de rijksoverheid dit inzicht ook krijgt en dit gaat oppakken' [SV2 – voetbal].

Overheden en bonden kunnen verenigingen helpen om te gaan samenwerken, maar verenigingen kunnen daar 'van onderop' ook zelf het initiatief toe nemen.

Naast deze concrete suggesties volgen uit paragraaf 4.1 ook mogelijkheden om de regeldruk te verlichten. Zo zijn er verschillen tussen verenigingen als het gaat om de (hoeveelheid en complexiteit van) regelgeving waarmee ze te maken hebben en in hoeverre ze alles zelf op kunnen pakken. Deze verschillen zijn niet in een algemeen overzicht weer te geven, omdat ze bijvoorbeeld afhangen van (eisen vanuit) de specifieke bond of gemeente, het wel of niet hebben van een eigen accommodatie of

jeugdleden en de hoeveelheid tijd, kennis en expertise van betrokken vrijwilligers. Dat maakt het zinvol om per vereniging, bijvoorbeeld vanuit de gemeente of een verenigingsondersteuner, te kijken naar waar hulp nodig is.

Tot slot helpt het verenigingen als het regelwerk eenvoudiger is. Denk daarbij aan zaken makkelijker maken, zoals een subsidie aanvragen, de verschillende (digitale) systemen waarin bestuurders moeten werken of het (juridisch) taalgebruik van vergunningen. Of aan uitleg over wet- en regelgeving. Daarbij kan het helpen als beleidsmakers/regelmakers zich (meer) verplaatsen in de verenigingen voor wie regelgeving gaat gelden, bijvoorbeeld door vooraf al met verenigingsbestuurders in gesprek te gaan.

4.3 Conclusies

Dit hoofdstuk ging over regeldruk: de mate waarin bestuurders het omgaan met wet- en regelgeving én het gebruik maken van regelingen (samen met andere leden) op kunnen pakken. Tussen bestuurders doen zich verschillen voor in de mate waarin zij regeldruk ervaren. Enerzijds doordat niet alle verenigingen met dezelfde (hoeveelheid) wet- en regelgeving te maken hebben. Anderzijds omdat verenigingen het regelwerk niet in dezelfde mate als een uitdaging ervaren.

De helft van de bestuurders die we interviewden, gaf aan dat zij regeldruk wel als een uitdaging ervaren. Dat komt bijvoorbeeld doordat zij niet over de benodigde kennis en vaardigheden beschikken om al het regelwerk op te pakken. Maar bestuurders noemen ook andere redenen: regels sluiten niet aan bij de verenigingspraktijk of zijn lastig toe te passen, het regelwerk kost (te) veel tijd en geld, en procedures zijn (te) omvangrijk, inefficiënt en complex.

De andere helft van de bestuurders ervaart nauwelijks regeldruk. Zij hebben binnen de vereniging voldoende vrijwilligers met genoeg tijd en de juiste kennis en vaardigheden om het regelwerk adequaat op te pakken.

Verenigingen ervaren momenteel weinig ondersteuning bij het omgaan met regeldruk. Ook kunnen de meeste bestuurders niet concreet maken hoe ze geholpen kunnen worden bij het verlichten van regeldruk. Dat komt ook doordat 'regelwerk' geen afgebakend onderwerp is, maar in uiteenlopende onderwerpen terugkomt: van subsidies aanvragen tot omgaan met verduurzaming of voldoen aan wet- en regelgeving, zoals de AVG.

Aan de ene kant kan regeldruk verlicht worden door regelwerk (wet- en regelgeving en regelingen aanvragen) te verminderen en vereenvoudigen en regels beter te laten aansluiten op de concrete situatie van verenigingen. Daar ligt een taak voor de overheid en bonden die deze creëren.

Aan de andere kant kunnen verenigingen die dat nodig hebben beter ondersteund worden bij het omgaan met regelwerk, zoals het implementeren van wet- en regelgeving. Bijvoorbeeld door centraal (vanuit de bond of (lokale) overheid)

ondersteuning te bieden op onderwerpen waar veel verenigingen tegenaan lopen. Of door verenigingen te helpen met praktische tips en een aanspreekpunt bij de bond en de gemeente. Ook kunnen verenigingen, op eigen initiatief of met hulp van buitenaf, een deel van het regelwerk samen oppakken.

Doordat verenigingen autonome organisaties zijn, kijken zij verschillend tegen ondersteuning van buitenaf aan. Dat maakt het uiteindelijk belangrijk met verenigingen in gesprek te gaan (en te blijven) over of en hoe ze met het regelwerk geholpen zijn.

€

Verduurzaming

We gaan in dit hoofdstuk in op hoe verduurzaming binnen verenigingen speelt (paragraaf 5.1) en welke ondersteuning zij daarbij (wensen te) krijgen (paragraaf 5.2). We eindigen het hoofdstuk met enkele conclusies (paragraaf 5.3).

5.1 Hoe zijn verenigingen met verduurzaming bezig?

Verduurzaming is voor vrijwel alle sportverenigingen van belang. 90 procent van de verenigingen betaalt energiekosten. Ze betalen de kosten zelf of indirect via de huur (Dalhuisen et al., 2023). Maar niet alle verenigingen kunnen aan de slag met verduurzaming. Ruim de helft van de Nederlandse sportverenigingen beschikt over een 'eigen' accommodatie en/of kantine.³ Ook als een vereniging geen eigenaar van de sportaccommodatie/kantine is, maar wel verantwoordelijkheid draagt voor de dagelijkse exploitatie ervan, is er sprake van eigen beheer.

Vooraf verenigingen voor buitensporten (o.a. voetbal, tennis, hockey, paardensport, atletiek, jeu de boules) beschikken over een 'eigen' accommodatie en/of kantine en kunnen met verduurzaming aan de slag.

Vier op de tien sportverenigingen hebben geen eigen sportaccommodatie en/of kantine ter beschikking. Dit zijn voornamelijk binnensportverenigingen (o.a. judo, basketbal, gymnastiek, zwemmen, bridge, darts). Zij maken veelal gebruik van sportaccommodaties die in beheer van gemeenten of exploitanten zijn. Deze verenigingen kunnen zelf niet of nauwelijks verduurzamingsmaatregelen nemen.

Verduurzamingsmaatregelen

Ongeveer twee derde van de verenigingen in het onderzoek die zeggenschap hebben over verduurzaming van hun sportvoorzieningen, hebben de afgelopen jaren acties ondernomen om te verduurzamen. Enkele verenigingsbestuurders geven aan hierin veel werk en energie te hebben gestoken:

'De Groene Club is bij ons geweest en heeft ook een advies uitgebracht. We hebben onderzoek gedaan naar warmtepompen. We hebben de elektriciteit laten doorlichten. Denk aan het vervangen van alle lampen door ledlampen. De zonnepanelen hebben we al. Maar daar zitten we ook aan het maximum wat verzekeringstechnisch handig is. Dus we zijn daar wel actief mee aan de slag.' [SV9 – voetbal].

De meeste verenigingen richten zich bij verduurzaming op het terugdringen van het energieverbruik. Dit doen ze op verschillende manieren. Het vaakst noemen de bestuurders het plaatsen van zonnepanelen en het vervangen van de bestaande verlichting door ledverlichting. Daarna volgen het isoleren van de accommodatie,

³ De gegevens in deze en de volgende alinea zijn gebaseerd op data uit het MI Verenigingspanel, februari/maart 2023, onderzoek naar de vitaliteit van sportverenigingen.

het aanpassen van de warmteregulatie in de accommodatie (veelal door warmtepompen te plaatsen of oude cv-installaties te vervangen) en maatregelen als de thermostaat lager zetten of sporters niet meer laten douchen om zo te besparen op het gas- en elektraverbruik.

Enkele verenigingen zien effecten van de seizoenswisselingen – zoals meer energieverbruik in de winter dan in de zomer – en proberen daarop in te springen. Bijvoorbeeld door een slimme batterij te plaatsen die de cv-installatie effectiever reguleert. Een ander voorbeeld komt van een jeu-de-boulesvereniging, die kampt met een relatief hoog energieverbruik in de wintermaanden:

'Zeker bij jeu de boules heb je een ondergrond, dat is gewoon de grond. Dus de kou komt gewoon vanuit de grond omhoog in de hallen. Die binnenbanen kosten ontzettend veel energie. Vandaar dat er nu een [...] actie is om te proberen nog voor de winter een aantal voorzieningen te treffen die dat energieverbruik naar beneden gooien.' [SV20 – jeu de boules].

Enkele verenigingen proberen, naast het verminderen van het energieverbruik, op andere manieren duurzaam bezig te zijn. Bijvoorbeeld door plastic bekertjes (en andere materialen) te recyclen of te vervangen door duurzame varianten.

Een ander voorbeeld komt van een golfclub die, als onderdeel van een programma van de internationale golfgeneraties, bezig is de banen duurzaam te onderhouden. Het gaat dan om duurzaam maaien en sproeien, om op die manier het gebruik van chemicaliën bij bestrijding van onkruid tegen te gaan én de biodiversiteit te bevorderen:

'Vorig jaar hebben we bijvoorbeeld een stukje afgegraven en daar kruiden en planten ingezaaid om juist veel biodiversiteit te creëren. Dat zijn van die hele kleine dingen op zo'n postzegeltje wat wij hebben, waar je toch wat aan kan doen' [SV36 – golf].

De meeste verenigingen hebben verduurzamingsplannen voor de toekomst. Dat varieert van algemene plannen om te gaan verduurzamen tot concrete plannen, zoals het plaatsen van zonnepanelen, het aansluiten van een warmtepomp of het verduurzamen van de kantine.

Een voetbalvereniging geeft aan dat ze de afgelopen twee jaar veel hebben gedaan op dit gebied. Zo hebben ze de veldverlichting vervangen door ledverlichting en de watervoorziening door boilers met hoog rendement. Ook hebben ze nieuwe kozijnen en dubbel glas geplaatst en zijn ze bezig met het dak van het clubgebouw te vervangen, waarop ook vijftig zonnepanelen komen. Maar ze hebben meer plannen:

'En voor de toekomst willen wij ook nog onze keuken renoveren met alle verduurzamingsmogelijkheden daarin. En ja, dan zijn we aardig op weg om een optimale verduurzaming te bewerkstelligen.' [SV40 – voetbal]

Enkele bestuurders van verenigingen die de accommodatie niet in eigen beheer hebben en niet zelf verduurzamingsmaatregelen kunnen doorvoeren, geven aan wel met hun verhuurder mee te denken over mogelijkheden. Deze verenigingen hebben daar meestal direct belang bij, omdat zij kosten aan de verhuurder afdragen voor het energieverbruik. Verduurzaming drukt dan de energiekosten voor de vereniging:

'Dus er zit een gezonde spanning, er zit een vereniging die natuurlijk de energienota betaalt en uiteraard ook de cateraar, maar die verrekent het wel in zijn consumpties. Maar de vereniging zegt: "we verstoken ons helemaal misselijk aan het gas." Dus we willen toch een aantal maatregelen nemen en dat betekent bijvoorbeeld ook dat we een nieuwe verwarmingsketel moeten hebben. We hebben zelf overal als investering nieuwe ledverlichting aangebracht, maar dat gaat in goed overleg met de verhuurder.' [SV35 – watersport].

Een klein deel van de verenigingen in dit onderzoek is (nog) niet met verduurzaming van hun sportaccommodatie of kantine bezig. Een enkele bestuurder geeft aan dat hun prioriteit daar niet ligt. Zo geeft een bestuurder van een tennisvereniging aan dat er nog wel mogelijkheden zijn om te verduurzamen, maar zij niet de noodzaak zien om dit nu aan te pakken: **'het [is] belangrijker op dit moment om het geld dat we hebben te investeren in padelbanen et cetera, voor de leden'** [SV5 – tennis].

Andere redenen die bestuurders noemen om (nog) niet te verduurzamen zijn dat ze het lastig vinden om over te stappen van gas naar een andere energiebron, of dat er een verhuizing op de planning staat waardoor het niet rendabel is om te verduurzamen.

Financiering

De financiering voor verduurzaming komt op verschillende manieren tot stand. Bijna alle verenigingen in het onderzoek vragen hiervoor één of meerdere subsidies aan. De subsidieregeling Stimulering bouw en onderhoud sportaccommodaties (BOSA) noemen ze het vaakst, gevolgd door subsidies vanuit de gemeente. Het is per gemeente verschillend of er een subsidieregeling is en wat deze inhoudt.

Verenigingen maken vaak gebruik van meerdere subsidies. Zoals deze voetbalvereniging:

'We hebben gemeentesubsidies gebruikt. De gemeente [...] heeft een subsidie die heet IAS: Investerings Accommodatie Sportclubs. Die doet volgens mij, dat hangt een beetje af van het soort investering dat je doet, iets tussen de 30 en 40 procent zeg maar. En we hebben BOSA-subsidie gebruikt. En dan resteert er nog een klein deel eigen bijdrage.' [SV31 – voetbal]

Zoals bij deze voetbalvereniging, is er naast de subsidieregelingen vaak een eigen bijdrage van de vereniging nodig. Hoe groot deze eigen bijdrage is hangt af van de subsidieregeling en het soort investering.

Ook zijn er verenigingen die subsidies aanvragen bij de provincie of bij externe organisaties. Enkele verenigingen financieren verduurzaming vanuit sponsoring.

Verder proberen verenigingen de energiekosten te drukken, om zo hun financiële ruimte te vergroten, wat weer verdere verduurzaming mogelijk maakt. Enkele verenigingen geven aan gunstige contracten te hebben afgesloten met energieleveranciers of hun energielevering in te kopen bij de gemeente.

Regelmatig noemen bestuurders dat het plaatsen van zonnepanelen de energiekosten drukt. In enkele gevallen levert de aanleg van zonnepanelen inkomsten op:

'Wij hebben sinds kort 104 zonnepanelen op ons dak liggen, waarmee we 30.000 kilowattuur opwekken. Wij leveren stroom aan beachvolleybal en met name aan padel. Wij zijn er natuurlijk in de zaalperiode niet [buiten] als korfbalvereniging, dan zijn we elders. Zij gebruiken dan juist heel veel stroom en omdat we nu kunnen terugleveren, is dat voor ons goedkoop en zij betalen gewoon de marktprijs, dus wij verdienen daar flink aan.' [SV1 – korfbal].

Een enkele keer noemen bestuurders dat de vereniging de contributie heeft verhoogd. Bij twee verenigingen was dat – vanwege het grote aantal leden – een effectieve manier om laagdrempelig meer budget binnen te halen. Eén andere vereniging heeft voor deze optie gekozen omdat zij anders niet het totaal aan energiekosten en verduurzamingsmaatregelen konden financieren.

De meeste verenigingen hebben eigen financiën om aan te spreken als zij geen subsidies, sponsoren of contributieverhoging kunnen benutten voor verduurzaming. Een klein aantal verenigingen geeft aan de kosten voor (volledige) verduurzaming niet te kunnen betalen, waardoor ze verduurzamingsplannen moeten faseren of van de baan moeten schuiven. Zo vertelt één van hen:

'En er wordt ook gedacht aan zonnepanelen, maar weet je, het zijn allemaal stappen die je niet in een keer kan nemen. Het kost veel geld, veel investeringen, wat door de vereniging opgehoest moeten worden. Dus dat ja, dat zou toch allemaal een beetje gefaseerd uitgevoerd moeten worden om het te kunnen dragen financieel.' [SV39 – honkbal].

Uit een verduurzamingsonderzoek dat een hockeyvereniging liet uitvoeren, bleek onder andere dat er ander glas in een glazen pui zou moeten. Dat brengt een forse investering met zich mee. Dat geld heeft deze vereniging niet zomaar beschikbaar.

5.2 Ervaren en gewenste ondersteuning

Een handvol verenigingen heeft, voordat zij aan hun verduurzamingstraject begonnen, advies ingewonnen bij een adviesbureau. Dit waren met name voetbalverenigingen. Zij schakelden voornamelijk 'de Groene Club' in; een adviesbureau opgericht door de KNVB. Eén van de bestuurders is hier positief over:

'Ja, prachtig. Die maakten een hele analyse. Die analyse kreeg je als het ware gratis en daar kwamen de maatregelen voor. Die moest je dan betalen. Maar goed, we hebben dan ook dankbaar gebruik gemaakt van alle subsidies. En je kunt het na een aantal jaren afschrijven. Dus op die manier is dat een rendabele investering geweest.' [SV16 – voetbal].

Deze vereniging ziet verduurzaming als een investering die ze op een later moment terugverdienen.

Daarnaast is de gemeente een belangrijke partner bij het ondersteunen van verduurzamingsprocessen. Ongeveer een kwart van alle verenigingen is hier regelmatig met de gemeente over in gesprek. Voor een aantal verenigingen is (een deel van) hun sportaccommodatie in beheer van de gemeente. Deze verenigingen overleggen met de gemeente welke acties ze kunnen ondernemen en wie wat financiert. Hoewel er gesprekken plaatsvinden, verloopt het proces niet altijd soepel en snel:

'We zijn met de gemeente eigenlijk al een tijdje in gesprek over van ja wat gaan we nou op die accommodatie doen, willen we daar, moet daar meer multifunctionele voorzieningen komen of blijft het [...] een beetje zoals het nu in gebruik is, gewoon onze kantine en onze kleedkamers? En dat is een lang traject en daar hangt die verduurzaming wel een beetje mee [samen].' [SV31 – voetbal].

Verenigingsbestuurders geven aan dat de organisatie binnen gemeenten niet duidelijk is, waardoor verduurzaming(trajecten) niet efficiënt verlopen. Zo hebben ze het idee dat voorstellen voor verduurzaming **'door een heel bureaucratisch circus heen'** [SV19 – handbal] moeten, of dat de afstemming tussen verschillende betrokken personen of partijen niet goed is. Bestuurders geven aan dat het hierdoor lang duurt voordat ze verduurzamingsplannen daadwerkelijk kunnen uitvoeren. Ook kost dit hen veel tijd en energie. Zij zouden dit graag anders zien:

'Er zijn heel veel mensen bij betrokken. En ik merk ook dat de afstemming niet altijd even goed is. Dus dat betekent ook nog wel eens dat je bij een vergadering zit en dat je toch wel eigenlijk het idee hebt dat het gaat van joh, dat hebben we de vorige keer ook al met elkaar besproken, we zijn eigenlijk niks verder dan een maand geleden.' [SV31 – voetbal].

Een verenigingsbestuurder oppert een projectleider voor duurzaamheid binnen een grote gemeente of één voor een aantal kleinere gemeentes. Iemand die kennis en ervaring opdoet met verschillende verduurzamingsprojecten:

'Iemand die in feite echt het helpende handje biedt. Want kijk, als bij de een iets al gerealiseerd is, dan zou het niet zo moeilijk moeten zijn [...] dat, al dan niet met vernieuwde technieken, maar dat kopiëren voor vereniging B, hè, als A goed is gegaan.' [SV12 – judo].

Daarnaast geven enkele bestuurders aan dat zij graag zouden zien dat de gemeente meer (financiële) verantwoordelijkheid neemt in het verduurzamingsproces. Bijvoorbeeld door zonnepanelen (deels) te financieren, waarvan naast de vereniging ook inwoners uit de gemeente kunnen profiteren. Of doordat de gemeente bij accommodaties in eigen beheer zelf ook de processen rondom het verduurzamen leidt.

Een hockeyvereniging geeft aan dat ze warmtebronnen in de aarde overwegen, maar niet weten of dat voor hun 'kleinere' vereniging wel de moeite waard is en of ze het niet beter voor het hele sportpark kunnen organiseren. Daar zien ze een duidelijke rol voor de gemeente:

'Je zou natuurlijk kunnen overwegen om met warmtebronnen ergens in de aarde, daarmee aan de slag te gaan. Alleen de vraag is: is dat wat voor een sportclubje met 120/130 leden? Kijk, dat zou misschien wel kunnen. We zitten wel op een sportpark, maar dan zou je misschien met al die clubs dat moeten gaan organiseren. Maar dan zou ik wel verwachten dat de gemeente daarin wel de lead moet nemen als eigenaar van het park. Dat ze gewoon zeggen: we willen het hele park gaan verduurzamen.'
[SV3 – hockey].

Een aantal bestuurders geeft aan dat ze graag wat meer advies en ondersteuning willen bij het aanvragen van subsidies. Niet alleen voor gemeentesubsidies, maar ook voor aanvragen bij andere subsidieverstrekkers. Bestuurders vinden de aanvraag soms complex of weten niet precies hoe de procedure werkt. Ook geven ze aan onvoldoende kennis te hebben over subsidiemogelijkheden. Een bestuurder geeft aan hierdoor financiële ondersteuning te hebben laten liggen.

Bestuurders hebben wisselende ervaringen met de ondersteuning die ze van gemeente of bonden krijgen bij het aanvragen van subsidies. Sommige bestuurders zijn daar positief over, andere minder. Zo geeft een judovereniging aan dat ze het voortraject van de subsidieaanvraag helemaal zelf moesten doen en alleen bij de concrete subsidieaanvraag minimale hulp van de gemeente kregen. Dat hadden ze graag anders gezien. Ook bonden zouden meer actieve hulp kunnen bieden:

'Onze bond zal ook alleen maar refereren aan dingen als BOSA- of TEK-subsidies, maar die bieden niet actief hulp aan. Ik denk dat als die hulp daar geweest was twee of drie jaar geleden, dan had ik, dan hadden we al lang al een aantal dingen in werking gezet en waren al gerealiseerd.' [SV20 – jeu de boules].

Verenigingen lijken behoefte te hebben aan actieve hulp bij subsidieaanvragen. De verenigingen zijn niet eenduidig over waar advisering en ondersteuning vandaan moeten komen. Dit zou vanuit de subsidieverstrekker zelf kunnen, maar ook vanuit de bond, de gemeente of een externe organisatie zoals een adviesbureau.

5.3 Conclusies

Het merendeel van de verenigingen die zelf mogelijkheden hebben om verduurzamingsmaatregelen te nemen, is de afgelopen jaren bezig geweest met verduurzaming. Ook hebben de meeste van hen verduurzamingsplannen voor de toekomst.

Verenigingen die (nog) niet bezig te zijn met verduurzaming hebben meestal de sportaccommodatie of locatie niet (volledig) in eigen beheer. Een aantal bestuurders geeft aan de kosten voor (volledige) verduurzaming niet te kunnen dragen, waardoor ze verduurzamingsplannen moeten faseren of van de baan moeten schuiven.

Verduurzaming financieren verenigingen grotendeels met verschillende subsidies. De BOSA-subsidies en gemeentesubsidies noemen bestuurders daarbij het vaakst. Bestuurders willen graag meer advies en ondersteuning bij het aanvragen van subsidies. Zij vinden de aanvraag soms complex, weten niet precies hoe de procedure werkt en hebben lang niet altijd voldoende kennis over subsidiemogelijkheden.

Verenigingen hebben wisselende ervaringen met de ondersteuning die ze van de gemeente krijgen bij een subsidieaanvraag. Sommige verenigingen zijn positief over de ondersteuning, maar er zijn ook verenigingen die de ondersteuning minimaal vinden. Zij wensen meer hulp bij het uitzoekwerk voordat ze een aanvraag doen en bij de concrete aanvraag. Dit kan vanuit de gemeente, de bond of andere partijen, zoals een adviesbureau.

Bestuurders zien de gemeente als een belangrijke partner bij het ondersteunen van verduurzamingsprocessen. Zij geven wel aan dat de organisatie binnen gemeenten vaak niet duidelijk is, waardoor verduurzamingstrajecten niet efficiënt verlopen.

Volgens deze bestuurders duurt het erg lang voordat bij gemeenten verduurzamingsvoorstellen en/of subsidieaanvragen door de ambtelijke molen zijn en worden goedgekeurd. Ook geven zij aan dat er geen goede afstemming is tussen (externe) personen of partijen die hierbij betrokken zijn. Dit zorgt voor vertraging in het uitvoeren van verduurzamingsplannen. Verder zouden zij graag zien dat de gemeente meer (financiële) verantwoordelijkheid en leiding neemt in het verduurzamingsproces van sportvoorzieningen.

Sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat

Dit hoofdstuk gaat over hoe het realiseren van een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat (SPVSK) binnen verenigingen speelt (paragraaf 6.1). Daarnaast zoomen we in op welke ondersteuning zij daarbij (wensen te) krijgen (paragraaf 6.2). We eindigen het hoofdstuk met enkele conclusies (paragraaf 6.3).

6.1 Hoe zijn verenigingen met een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat bezig?

Het merendeel van de verenigingen die deelnamen aan ons onderzoek, heeft niet nadrukkelijk bedacht en beschreven wat zij als een SPVSK zien. Bij verenigingen waar wel aandacht is voor een SPVSK, zijn vooral kinderen en jongeren lid. Bestuurders van die verenigingen zien dat jeugdleden kwetsbaarder zijn voor en relatief vaak slachtoffer zijn van onveilig en vanuit pedagogisch oogpunt onverantwoord gedrag.

Plezier, kunnen leren en je veilig en thuis voelen als kernelementen

Verenigingen met jeugdleden die een SPVSK nastreven, zien vooral plezier en 'kunnen leren' als belangrijke kenmerken/elementen van zo'n klimaat:

'Ja, kort gezegd is het [sociaal pedagogisch en veilig sportklimaat] eigenlijk dat iedereen met plezier kan sporten.' [SV23 – atletiek].

'Voor de D, E en F moet [...] de focus niet zijn op winnen, de focus moet zijn op kunnen leren en jezelf verbeteren en de uitdaging aangaan. Daarmee krijg je vanzelf winnaarsmentaliteit. Als de trainer zegt van: 'dit zou je beter moeten doen' en je hebt een winnaarsmentaliteit, of je bent daarop gefocust, dan zijn mensen angstig voor de kritiek, want ze willen het zo goed mogelijk doen. Terwijl als je een leerklimaat hebt [dan is het] "fijn dat je het zegt, want dan kan ik het verbeteren". Dus daar zijn we heel druk mee bezig.' [SV1 – korfbal].

Het is volgens de bestuurders die we spraken vooral van belang dat (ouders van) leden een veilig gevoel 'ervaren' en zich 'welkom en thuis' voelen. Zij doen dat door bepaalde normen en waarden centraal te stellen. Bestuurders verwijzen dan vooral naar het stimuleren van fatsoenlijk en positief gedrag. Een voorbeeld is hoe ze dit bij een tennisvereniging doen:

'Waar we wel wat tegenaan lopen, is de jeugd van twintig tot dertig die lid worden van de padelvereniging, en die, wat ik al zei, het als een soort consumptiemodel zien. Van: we komen hier, nemen een blaster mee en zetten die langs de baan. Dat zien ze op tv ook, dat die muziek tussendoor knalt. Ze denken dan: dat hoort bij ons ook. Daar

moet je wel wat in proberen bij te sturen. Die daar toch wat anders in omgaan met het park en met de spullen dan, die je ook wat moet sturen vanwege [...] Als je dat ook als sociaalpedagogisch zou willen bestempelen.' [SV5 – tennis].

Ook inclusief denken en handelen noemen bestuurders als onderdeel van veiligheid en je thuis voelen:

'Wij hebben bijvoorbeeld wel een tijd gehad een jongen met één arm die meezwom, dus eigenlijk een soort g-sport. [Dat] is een mooi voorbeeld, die is lid van onze zwemvereniging zeg maar. Maar die traint niet zo vaak bij ons hoor, maar goed. [...] Ik denk met zo'n zwemloop: iedereen mag meedoen en als het nodig is, zorgen we voor aanpassingen. Als iemand gedragen moet worden vanuit het water ergens naar toe, dan regelen we dat. Maar het is niet dat we daarin voorop lopen ofzo. Ik weet de atletiekvereniging die heeft echt een groepje een bepaald trainingsuur voor g-sport voor geestelijk gehandicapten. Die doen ook met elkaar de dorpsloop en hebben ze ervoor gezorgd dat er een aparte g-run komt en dat soort dingen. Ja daarvoor zijn wij ook gewoon te klein als triatlon-afdeling.' [SV11 – triatlon].

Naast fatsoenlijk en positief gedrag en inclusief denken en handelen, verbinden bestuurders spelplezier vaak aan een SPVSK. Hoewel we niet expliciet vroegen wat zij daaronder verstaan, geven zij aan dat het er vooral om gaat dat kinderen de sportactiviteiten waaraan zij deelnemen, zoveel mogelijk 'onbevangen' kunnen doen en als 'leuk' ervaren.' Dit komt bijvoorbeeld naar voren in de volgende citaten:

'Ja ik vind vooral dat speelplezier voorop moet staan. Gewoon normaal, gezond en het kind een kind laten zijn. Ja, ik zie ook wel eens op een training dat kinderen meer bezig zijn met de bloemetjes en de bijtjes dan met het spel. Nou ja, laat ze dan op dat moment lekker gaan [...]' [SV3 – hockey].

'Ja, want we zijn juist heel erg voor spelplezier. Zeker bij de mini's, die zijn 5, 6, 7 of 8 jaar. Daar gaat het helemaal niet om winnen. Daar gaat het over bewegen en wat je leuk vindt. En eigenlijk zou het niet uit moeten maken of je volleybal beoefent, voetbal, of wat dan ook. Het gaat er gewoon om dat je met plezier sport' [SV28 – volleybal].

Het belang van spelplezier kwam in vrijwel alle interviews over een SPVSK naar voren. Zo zeggen bestuurders onder meer dat plezier 'bovenaan en voorop staat', 'geborgd moet worden', 'het belangrijkste thema is', 'op één staat' en de 'focus binnen de vereniging moet zijn'.

Bestuurders geven aan dat verenigingen spelplezier op verschillende manieren nastreven:

- Het staat volgens hen centraal in regels en beleid.
- Trainers en coaches drukken het uit en corrigeren situaties die spelplezier 'bederven'.
- Trainingen (en variatie in spelvormen daarbinnen) zijn gericht op zo veel mogelijk spelplezier.

- Verenigingen organiseren sessies (met ouders) om spelplezier te bevorderen en belemmeringen voor (minder) spelplezier weg te nemen.
- Teams ondernemen uitjes buiten hun wedstrijd- en trainingsactiviteiten om.

Wat opvalt is dat bestuurders spelplezier vooral koppelen aan (het opleiden van) jeugdleden, en nauwelijks aan volwassen leden. Dat komt mede doordat programma's over een SPVSK van de georganiseerde sport of overheden zich vooral richten op jeugd. Bestuurders noemen alleen de belangrijke rol die volwassenen als trainer, coach of ouder van een kind hebben om het spelplezier te bevorderen. Ook dat komt terug in de genoemde programma's.

Ervaren verantwoordelijkheden voor een SPVSK

Verenigingen voelen zich verantwoordelijk voor een SPVSK. Maar, zo stellen de meeste bestuurders die we interviewden, dat kinderen veilig en pedagogisch verantwoord opgroeien, is vooral de taak van ouders:

'Wij vinden eigenlijk niet dat wij de kinderen op moeten voeden, dat doen de ouders. Maar wij verwachten wel een bepaald gedrag natuurlijk van de kinderen.' [SV 41 – voetbal].

Toch ervaren verenigingen wel een (grote) 'tijdelijke opvoedkundige taak' richting kinderen als zij trainen of wedstrijden spelen en ouders (meestal) niet in de nabijheid zijn om het gedrag van hun kinderen eventueel te beïnvloeden (vgl. Bronkhorst et al., 2021). Zo geven de bestuurders van een judovereniging en een turnvereniging aan:

'Die [verantwoordelijkheid] gaat naar mijn mening vrij ver omdat, ja, wij doen van alles met die kinderen; je gaat op een jeugdkamp, we hebben wekelijks met de judoka's toernooien in het binnen- en buitenland. Dus, ja, we pakken eigenlijk een hele grote verantwoordelijkheid, want bij heel veel activiteiten zijn de ouders er niet eens bij. Ja, bij toernooien wel, maar als ze op jeugdkamp gaan, dan zijn die ouders er niet bij. Als ik over twee weken met een groep naar Engeland ga, dan zijn er kinderen van zeg maar elf tot en met twintig. Ja, we dragen als vereniging inderdaad een grote verantwoordelijkheid, eigenlijk week in, week uit.' [SV12 – judo].

'Ik ben het daar deels mee eens [dat wij een opvoedverantwoordelijkheid hebben], op het moment dat er meerdere uren bij de vereniging gemaakt worden. Als jij één uurtje in de week lekker komt gymmen, dan vind ik die opvoedverantwoordelijkheid... Zo'n 10 procent of zo. Zoiets, en meer niet. Terwijl als jij aan wedstrijdturnen [doet] en vijf keer in de week komt, dan vind ik dat die opvoedverantwoordelijkheid misschien wel op 50 of 60 procent ligt. Dus dan wordt dat wel echt veel groter. Dan wordt er wel, vind ik, in dat stukje veel meer van je verwacht.' [SV13 – turnen].

Niet alle, maar de meeste bestuurders vinden dat hun vereniging een opvoedkundige taak heeft richting kinderen op het moment dat ouders niet in de buurt zijn. Ze voelen zich daar verantwoordelijk voor en vinden dat belangrijk.

Verenigingen vullen deze verantwoordelijkheid volgens bestuurders in door positief te coachen, kinderen aan te spreken op gedrag vanuit hun normen en waarden, en veiligheid voorop te stellen, aldus bestuurders.

Bij het vooropstellen van veiligheid geven zij aan dat verenigingen een belangrijke functie hebben om onveilig gedrag te signaleren en ouders te adviseren over hoe ze daarmee om moeten gaan. Verder geven bestuurders aan dat verenigingen kinderen leren om de vaardigheden en een houding te ontwikkelen die bijdragen aan ervaren veiligheid bij de vereniging. Zoals samenwerken, elkaar accepteren en respectvol met elkaar omgaan. Een enkele bestuurder geeft aan dat een vereniging kinderen begeleidt vanuit een individueel ontwikkelingsplan.

Realiseren van een SPVSK

Gevraagd naar hoe verenigingen een SPVSK (proberen te) realiseren, geven bestuurders aan vooral in te zetten op:

- een verplichte VOG voor (niet-)leden voordat zij een vrijwilligersfunctie mogen uitoefenen;
- vertrouwenscontactpersonen (VCP's);
- opleiding en begeleiding;
- reflectiemomenten; gedragsregels; en
- sociale controle op de vereniging.

● Verklaringen Omtrent Gedrag

Het ministerie geeft VOG's gratis af aan organisaties waarin vrijwilligers werken met kwetsbare mensen, waaronder jongeren en kinderen (Ministerie van VWS, z.d.). De verenigingen die aan ons onderzoek deelnamen (vooral degenen met jeugdleden), maken daar vrijwel allemaal gebruik van.

Verenigingen zetten VOG's – zoals bedoeld – in om zoveel mogelijk te borgen dat zij geen vrijwilligers hebben die in het verleden betrokken waren bij (extreme gevallen van) pedagogisch onverantwoord en onveilig gedrag.

● Vertrouwenscontactpersonen

Bestuurders zien dat een VCP bij een vereniging voor leden een belangrijk 'eerste aanspreekpunt' is om signalen en situaties van onveilig en pedagogisch onverantwoord gedrag te melden en bespreken:

'Ik heb in ieder geval twee kleedkamergesprekken bijgewoond waar [onveilige situaties] ook benoemd zijn. Bij één van de gesprekken was ook één van de vertrouwenscontactpersonen aanwezig, dus we proberen dat wel zichtbaar te maken. Er zijn ook twee of drie meldingen geweest. Geen ernstige dingen, maar wel meldingen. En ja, daar zie je nog dat we aan het zoeken zijn van hoe moeten we daar of hoe willen we daarmee verder?' [SV39 – honk- en softbal].

'We hebben ook een vertrouwenscommissie. Dus als er dingen [zoals onveilige of pedagogisch onverantwoorde situaties] gebeuren op het water of op de vereniging, dat ze zich daar kunnen melden.' [SV35 – watersport].

'Wij hebben dit jaar toevallig een gevalletje van pesten gehad waarbij het slachtoffer pesten ervaarde en de rest van het team eigenlijk niet. Met een aantal sessies [met een vertrouwenscontactpersoon] zijn we er heel goed gekomen en is het allemaal koek en ei weer. Dus dat is ook wel leuk, dat dat opgelost wordt dan. En het is best lastig hoor, om te zorgen dat... En zeker als ze ouder worden, de jeugd, om ze nog allemaal netjes aangeliend te houden.' [SV19 – handbal].

● Opleiding en begeleiding

Menig vereniging zet in op opleiding en begeleiding om een SPVSK te realiseren. Dat komt bijvoorbeeld tot uiting door kinderen individueel te begeleiden, door trainers die elkaar onderling begeleiden, door trainingsopleidingen te faciliteren, door bestuurders te coachen en door workshops te organiseren.

Opleiding en begeleiding zijn in het bijzonder gericht op trainers, omdat men bij verenigingen vindt dat zij een voorbeeldrol hebben:

'Ik probeer altijd trainers en leiders ervan te doordringen van realiseer hoe belangrijk je bent voor die kinderen. [...] Dus in de sociaalemotionele ontwikkeling van een kind is sport ontzettend belangrijk, is die vereniging ontzettend belangrijk. Dus ik probeer juist die trainers ervan te doordringen van goh, realiseer je je dat je dus voor die kinderen heel belangrijk bent.' [SV8 – voetbal].

Trainers staan het meest (direct) in contact met leden en kunnen, aldus de bestuurders die we interviewden, via een positieve manier van coachen bepaalde normen en waarden overbrengen op leden.

● Reflectie

Ook zijn er verenigingen die stilstaan bij hoe een SPVSK tot uiting komt of (beter) tot uiting kan komen. Dat gebeurt op verschillende manieren. Bijvoorbeeld door proeftrainingen en 'intake- en exitgesprekken' met leden te voeren. Een handbalvereniging organiseert ouderavonden:

'Wij proberen in het begin van het jaar altijd een soort ouderavonden te houden. Waarbij we iedereen weer bij de les halen en zeggen van: oké, dit wordt er verwacht. Ons vertrouwenspersoon is nu aan het organiseren met [een lokale organisatie] samen, om te kijken of wij niet een activiteit kunnen organiseren aan het begin van het jaar voor de jeugd. Die een soort spelvorm heeft, maar ook een les met zich meeneemt. Dus dat ze ook weten van: oké, zo gaan we met elkaar om.' [SV19 – handbal].

Een bestuurder van een basketbalvereniging geeft aan dat ze teamindelingen maken vanuit een inschatting van hoe de groepsdynamiek en de individuele sociale vaardigheden van spelers goed tot uiting komen:

'Wij delen teams ook niet alleen in op de kwaliteit van de spelers, maar we houden ook rekening met de groepsdynamiek. [...] Dat kan ook zijn van daar zit dat mannetje ook in en daar gedij jij goed bij. Daar wordt naar gekeken.' [SV33 – basketbal].

De ouderavond en inschatting van hoe spelers bij de dynamiek in een team passen, zijn te zien als reflectiemomenten waarin verenigingen op gezette tijden bewust nadenken over een SPVSK.

● Gedragscodes

Een andere vorm waarin verenigingen met een SPVSK bezig zijn, bestaat uit activiteiten en middelen die een meer reglementair of juridisch karakter hebben. Voorbeelden daarvan binnen de ondervraagde verenigingen zijn afspraken en regels over het gebruiken van telefoons, een veiligheidscertificaat, gedragscodes, huisregels, en een protocol tegen pesten en over veilig sporten.

● Sociale controle

Tot slot doen meerdere verenigingen, als het gaat om het waarborgen van een SPVSK, een beroep op onderlinge sociale controle. Zij proberen meerdere volwassenen te betrekken bij het trainen en begeleiden van een jeugdteam. Een van de bestuurders die we interviewden beschrijft dat als het vier-ogen-principe:

'Maar andere dingen, begeleiders, trainers, noem maar op, proberen we altijd met het four-eyes-principe te doen, dat er tenminste altijd twee volwassenen bij zijn. [...] En ja, wat ik al zei, onze veldbezetting is redelijk stevig, dus het is nooit zo dat je als team alleen op het sportpark kan staan met een groepje kinderen. Er staan altijd om je heen vier of vijf andere teams ook te trainen. [...] Ja, en die sociale controle is goed.' [SV17 – voetbal].

In de praktijk is het vaak lastig om minimaal twee volwassenen te betrekken bij het trainen en begeleiden van een jeugdteam, omdat veel verenigingen moeite hebben met het behouden en werven van vrijwilligers (zie hoofdstuk 3).

Er zijn andere manieren om de kans op (goede) sociale controle te vergroten. Zoals trainingen organiseren op een goed zichtbare plek, onafhankelijke, niet-vooringenomen en gediplomeerde trainers aanstellen die (signalen van) onveilig en pedagogisch onverantwoord gedrag herkennen, en zo jong mogelijke trainers aanstellen om de kans op eventuele generatieverschillen in normen, waarden en opvattingen tussen trainers en sporters te verkleinen.

6.2 Ervaren en gewenste ondersteuning

De verenigingen die deelnamen aan ons onderzoek en actief zijn met het realiseren van een SPVSK, geven aan daar weinig ondersteuning bij te ontvangen.

Verenigingsondersteuning is momenteel vooral gericht op het begeleiden en opleiden van trainers en coaches. Zij staan het vaakst en het meest direct in contact met verenigingsleden en kunnen in die zin bijdragen aan dat er veilig en pedagogisch

verantwoord gedrag plaatsvindt. Bijvoorbeeld door positief te coachen en bij te dragen aan het zelfvertrouwen van kinderen.

Het is volgens bestuurders van belang dat trainers en begeleiders kennis en vaardigheden opdoen om een SPVSK te kunnen realiseren:

'Wij proberen dat wel vanuit het bestuur te stimuleren en vorig jaar is er ook een groepje dat een trainersopleiding heeft gevolgd. Gewoon omdat het de potentie heeft omdat daar jongelui tussen zitten die best wel trainer willen worden of willen helpen bij trainen en ze tegelijkertijd meer inzicht geven in het spel zelf. Dus als spelers leren ze er ook van. Nou ja en dan denk ik, de dingen die jij net noemde [namelijk het belang en de verantwoordelijkheid van een SPVSK], die komen natuurlijk daar ook aan bod. Dus ook op dat gebied wordt er dan wel meer bewustwording gekweekt.' [SV39 – honk- en softbal].

Bestuurders wensen in het vervolg voort te zetten dat verenigingen vooral ondersteuning krijgen bij het trainen en begeleiden van trainers. Bijvoorbeeld door workshops en trainingen te volgen over hoe pubers denken en handelen, zodat trainers zich in hun perspectief kunnen verplaatsen en een veilige, positieve en constructieve dynamiek in een verenigingsteam teweeg kunnen brengen.

Een enkele bestuurder geeft aan behoefte te hebben bij het schrijven van beleid over SPVSK. Andere ondersteuningsbehoeften van verenigingen zijn: kennis inwinnen over hoe om te gaan met pubers en over hoe de AVG te vertalen naar een gedragscode binnen de vereniging, en voorlichting krijgen over hoe om te gaan met alcohol, drugs en het maken en verspreiden van video's.

Verschillende bestuurders merken op dat de ondersteuningsbehoefte kan verschillen per sport en per vereniging. Dat maakt het volgens hen lastig voor externe organisaties, zoals bonden en gemeenten, om goed in hun behoeften te voorzien. Bij het reflecteren op en anders inrichten van de ondersteuningslijnen op het gebied van een SPVSK binnen verenigingen, is het van belang om hier oog voor te hebben.

6.3 Conclusies

Vooraf verenigingen met jeugdleden werken aan het realiseren van een SPVSK. Zij zien spelplezier en 'kunnen leren' als belangrijke integrale kenmerken daarvan. Beide kunnen op gespannen voet staan met het streven naar goede sportprestaties. Van oudsher is dat een belangrijke focus in de competitiesport waaraan verenigingsteams deelnemen.

Bij het realiseren van een SPVSK zetten clubs vooral in op gedragscodes, sociale controle op de vereniging, vertrouwenscontactpersonen (VCP's), opleiding en begeleiding, reflecteren op een SPVSK, en (niet-)leden verplichten een VOG te overleggen voordat zij een vrijwilligersfunctie uitoefenen.

Momenteel ervaren bestuurders weinig ondersteuning van buitenaf om een goed SPVSK bij hun vereniging te realiseren. Wanneer dat wel het geval is, komt die vooral vanuit bonden, gemeenten en sportkoepels, met een focus op het begeleiden en opleiden van trainers en coaches. Daarbij gaat het er vooral om dat zij kennis en vaardigheden krijgen over hoe training en coaching aan kunnen sluiten op hoe pubers denken en handelen. Het is vooral die vorm van begeleiding die verenigingen willen blijven ontvangen in het vervolg.

Een andere belangrijke vorm van ondersteuning, die de bestuurders minder vaak noemden, is dat verenigingen hulp ontvangen bij het schrijven van beleid. Een beleidsplan is namelijk het beginpunt van het vaststellen van doelstellingen voor een SPVSK, en van het uitvoeren van strategieën om die te realiseren.

Samenvattende conclusies

In dit slothoofdstuk gaan we in op hoe verenigingen, vanuit het sportbeleid, het best ondersteund kunnen worden op het gebied van omgaan met regeldruk, het realiseren van verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat.

Sportverenigingen hebben anno 2023 te maken met verschillende uitdagingen. Dit onderzoek gaat over drie specifieke onderwerpen die daaronder kunnen vallen: omgaan met regeldruk, het realiseren van verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat. Deze onderwerpen komen voort uit het Commissiedebat Sport van april 2023 (zie ook bijlage 1).

Om in kaart te brengen hoe verenigingen vanuit het beleid het best kunnen worden ondersteund bij deze drie onderwerpen, interviewden we 42 bestuurders van uiteenlopende sportverenigingen.

In dit slothoofdstuk geven we per onderwerp antwoord op de volgende drie deelvragen uit dit onderzoek:

1. **Hoe hebben verenigingen te maken met uitdagingen op het gebied van omgaan met regeldruk, het realiseren van verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat?**
2. **Welke ondersteuning krijgen zij daar momenteel bij?**
3. **Aan welke ondersteuning hebben zij behoefte?**

We sluiten dit hoofdstuk af met enkele overkoepelende overwegingen en beginnen met de bredere context van waar verenigingen mee te maken hebben.

7.1 'Andere' onderwerpen als meer urgent ervaren

Omdat bij sportverenigingen meer onderwerpen spelen dan de drie die in dit onderzoek centraal staan, vroegen we bestuurders ook hoe het met de vereniging gaat en wat de grootste uitdagingen zijn. Dit geeft een beter beeld van de context waarin verenigingen met de drie onderwerpen uit de moties aan de slag (moeten) gaan.

Uit die gesprekken komt naar voren dat regeldruk, verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat zeker onderwerpen zijn die spelen bij verenigingen. En dat (een deel) van de bestuurders daarbij (meer) externe hulp kan gebruiken.

Maar het zijn niet per se de eerste onderwerpen waar bestuurders aan denken als we hen vragen naar waar ze zich het meeste zorgen over maken. Dat zijn vooral zaken waar ze in de dagelijkse verenigingspraktijk direct mee te maken hebben,

zoals het op peil houden van het ledental, het kader en de financiën. Ook het behouden of verbeteren van de verenigingscultuur noemen ze vaker.

Tegelijkertijd is het landschap van verenigingen heel divers. Er zijn net zo goed bestuurders die vertellen dat het juist goed gaat met het ledental, de financiën, de betrokkenheid in de vereniging en de algehele organisatie van de vereniging. Die diversiteit is ook te zien in de aard en mate waarin verenigingen externe ondersteuning nodig hebben en willen krijgen (zie ook Vrieswijk et al., 2023).

Het is tegen deze achtergrond dat we nu samenvatten hoe verenigingen vanuit het sportbeleid beter ondersteund kunnen worden bij het omgaan met regeldruk, het realiseren van verduurzaming en een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat.

7.2 Omgaan met regeldruk binnen de vereniging

Regeldruk verwijst in dit onderzoek naar de mate waarin bestuurders het omgaan met wet- en regelgeving én het gebruik maken van (subsidie)regelingen binnen de vereniging (samen met andere verenigingsleden) op kunnen pakken.

Ervaringen met regeldruk bij sportverenigingen

- Niet alle bestuurders ervaren hinderlijke regeldruk. Ongeveer de helft van de bestuurders die we spraken heeft hier wel (veel) last van, de andere helft niet of nauwelijks. Dat komt ook doordat niet alle verenigingen en sporttakken met dezelfde (hoeveelheid) wet- en regelgeving te maken hebben.
- Redenen waardoor bestuurders wel regeldruk ervaren lopen uiteen. Zo hebben niet alle verenigingen leden met voldoende tijd, kennis en vaardigheden om het regelwerk op te pakken. Regelwerk kost hen (te) veel tijd en geld, mede doordat de procedures (te) omvangrijk, inefficiënt en complex zijn. Het is niet vanzelfsprekend dat verenigingen voldoende vrijwilligers hebben die dit regelwerk op kunnen pakken: voor een deel van de verenigingen is dit juist de grootste uitdaging. Daarnaast sluit wet- en regelgeving niet altijd aan bij de verenigingspraktijk of is deze lastig toe te passen. Een veelgenoemd voorbeeld hiervan is het omgaan met persoonsgegevens binnen de kaders van de AVG. Meerdere bestuurders vertellen dat de hoeveelheid wet- en regelgeving is doorgeslagen en niet goed past bij de context van de sportvereniging die draait op vrijwilligers.
- Bestuurders die weinig regeldruk ervaren, geven aan dat ze genoeg vrijwilligers hebben die het regelwerk kunnen oppakken en dat ze (voor zover mogelijk) 'pragmatisch' en op een tempo dat past bij een vrijwilligersorganisatie met het invoeren van wet- en regelgeving omgaan.

Ondersteuning die sportverenigingen momenteel krijgen

- De bestuurders ervaren weinig ondersteuning bij het omgaan met regeldruk. Sommigen zijn bang dat ondersteuning juist extra werk oplevert, doordat deze niet aansluit bij wat ze nodig hebben.

Ondersteuning waar sportverenigingen behoefte aan hebben

- Sommige bestuurders geven aan dat verenigingen niet bij regeldruk ondersteund hoeven te worden, omdat zij vinden dat verenigingen hier zelf voor verantwoordelijk zijn.
- Het merendeel van de bestuurders wenst wel ondersteuning, maar vindt het lastig concreet te maken hoe die vorm moet krijgen. Concrete suggesties die wel genoemd werden zijn 1) generiek regelwerk zoals de salarisadministratie centraal of centraler oppakken, via een bond of gemeente, en 2) samenwerking tussen verenigingen stimuleren of faciliteren om overkoepelend regelwerk samen op te pakken.
- Verschillende bestuurders zouden graag zien dat (gemeentelijke) beleidsmedewerkers vaker verenigingen bezoeken zodat ze meekrijgen dat regelgeving soms niet past bij de context van sportverenigingen.

7.3 Verduurzamen van verenigingen en sportaccommodaties

Verduurzaming is voor vrijwel alle sportverenigingen van belang: 90 procent van de verenigingen betaalt zelf of indirect via de huur energiekosten (Dalhuisen et al., 2023).

Ervaringen met verduurzaming bij sportverenigingen

- Verenigingen die (nog) niet met verduurzaming bezig zijn, hebben meestal de sportaccommodatie of locatie niet (volledig) in eigen beheer.
- De meeste verenigingen die zelf mogelijkheden hebben om te verduurzamen, zijn hier in de afgelopen jaren mee bezig geweest en hebben nog plannen voor de toekomst. Zij richten zich vooral op het terugdringen van het energieverbruik; een enkeling is bezig met recycling van materiaal of duurzaam onderhoud van het groen.
- Verenigingen financieren verduurzaming grotendeels met verschillende subsidies, zoals de BOSA en gemeentelijke subsidies. Enkele verenigingen financieren verduurzaming vanuit sponsoring of door de contributie te verhogen. Een aantal bestuurders geeft aan de kosten voor (volledige) verduurzaming niet zelf te kunnen dragen, waardoor ze plannen faseren of van de baan schuiven.
- Een deel van de bestuurders geeft aan dat subsidieaanvragen complex kunnen zijn of dat ze te weinig kennis hebben over welke subsidies er zijn of hoe de procedure werkt. Daardoor verloopt het aanvragen van subsidies niet altijd gemakkelijk. Soms laten bestuurders daardoor financiering liggen.

Ondersteuning die sportverenigingen momenteel krijgen

- Verenigingen hebben wisselende ervaringen met ondersteuning bij subsidieaanvragen. Sommigen zijn hier positief over, anderen vinden deze minimaal.
- Enkele verenigingen hebben een adviesbureau ingeschakeld voor hun verduurzamingstraject. Dit waren vooral voetbalverenigingen.

- Bestuurders noemen de gemeente een belangrijke partner bij het ondersteunen van verduurzamingsprocessen, maar geven aan dat de organisatie binnen de gemeente niet altijd duidelijk is, procedures binnen de gemeente veel tijd kosten en het lang duurt voordat verduurzamingsvoorstellen of subsidieaanvragen worden goedgekeurd. Ook geven bestuurders aan dat er niet altijd een goede afstemming is tussen (externe) personen en partijen die bij deze trajecten betrokken zijn.

Ondersteuning waar sportverenigingen behoefte aan hebben

- Verenigingen hebben behoefte aan effectievere organisatie en procedures vanuit de gemeente bij verduurzamingtrajecten.
- Ook willen ze graag meer (financiële) verantwoordelijkheid en leiding vanuit de gemeente bij het verduurzamingsproces van sportvoorzieningen. Een genoemde suggestie is om een projectleider voor duurzaamheid binnen de gemeente aan te stellen, zodat niet alle verenigingen alles zelf hoeven uit te zoeken.
- Actieve ondersteuning is ook gewenst bij het uitzoekwerk voor en het schrijven van subsidieaanvragen, vanuit de subsidieverstrekker, de gemeente, de bond of een adviesbureau.

7.4 Een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat realiseren

Ervaringen bij sportverenigingen

- Het merendeel van de verenigingen die aan dit onderzoek deelnamen, heeft niet nadrukkelijk bedacht en beschreven wat zij als een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat (SPVSK) beschouwen.
- Bij het realiseren van een SPVSK stellen verenigingen vooral het vergroten van sportplezier en de ontwikkeling van leden centraal: zij moeten 'kunnen leren' en zich veilig en thuis voelen bij de vereniging. Verenigingen richten zich hierbij vooral op jeugdleden, nauwelijks op volwassenen. Ze noemen alleen de belangrijke rol die volwassenen spelen als trainer, coach of ouder om het spelplezier te bevorderen.
- Hoewel de meeste bestuurders stellen het vooral de taak van ouders vinden dat kinderen veilig en pedagogisch verantwoord opgroeien, zien zij wel een (grote) 'tijdelijke opvoedkundige taak' als ouders niet in de buurt zijn. Bijvoorbeeld tijdens trainingen en wedstrijden.
- Bestuurders noemen vooral gedragscodes, sociale controle bij de vereniging, vertrouwenscontactpersonen, opleiding en begeleiding, reflectiemomenten en een verplichte VOG voor vrijwilligers als middelen om aan een SPVSK bij te dragen.

Ondersteuning die sportverenigingen momenteel krijgen

- Bestuurders van verenigingen die bezig zijn met het realiseren van een SPVSK ervaren weinig ondersteuning bij dit onderwerp.
- Ondersteuning komt meestal via gemeenten, sportbonden en sportkoepels en is vooral gericht op het begeleiden en opleiden van trainers en coaches.

Ondersteuning waar sportverenigingen behoefte aan hebben

- Bestuurders hebben vooral behoefte aan ondersteuning bij het trainen en begeleiden van trainers en coaches, omdat die het vaakst en meest direct contact hebben met leden. Bijvoorbeeld via workshops of trainingen.
- Een enkele vereniging heeft behoefte aan hulp bij het schrijven van beleid rondom een SPVSK.
- Verschillende bestuurders geven aan dat de ondersteuningsbehoefte kan verschillen per sport en per vereniging. Dat maakt het volgens hen lastig voor externe organisaties, zoals bonden en gemeenten, om goed in hun behoeften te voorzien.

7.5 Tot slot

De drie onderwerpen die in dit rapport centraal staan, zijn heel verschillend van aard. Waar het werken aan een SPVSK past bij de kern (het eigen karakter) van een sportvereniging, zijn omgaan met regeldruk en verduurzaming onderwerpen die extern (vanuit beleid) worden opgelegd.

Dat betekent niet dat verenigingen zich niet aan bepaalde regelgeving willen houden of niet aan de slag willen met verduurzaming, maar dit externe vertrekpunt heeft wel gevolgen voor wat passende ondersteuning kan zijn. Belangrijk is dat het voor verenigingen zo makkelijk mogelijk is daaraan te voldoen.

In deze slotparagraaf geven we enkele overkoepelende overwegingen mee:

- Voor de meer extern opgelegde onderwerpen regeldruk en verduurzaming is het belangrijk dat sportbonden en (lokale) overheden zich meer verplaatsen in het perspectief van verenigingen. Dat zorgt voor betere aansluiting op de concrete situatie van verenigingen. Ook zijn alle verenigingen geholpen bij het vereenvoudigen van procedures, subsidieaanvragen, (digitale) systemen en (juridisch) taalgebruik bij al het bijkomende regelwerk. Dit maakt het regelwerk minder arbeidsintensief én minder afhankelijk van de tijd, kennis en kunde van vrijwilligers bij de vereniging. Suggesties die uiteindelijk tot minder werk kunnen leiden, zijn samenwerking tussen verenigingen faciliteren rondom specifiek regelwerk, generieke hulp aanbieden of werk uit handen nemen. Dit vraagt om zorgvuldige afstemming met verenigingen.
- Rondom het realiseren van een sociaal en veilig pedagogisch sportklimaat ligt de grootste ondersteuningsbehoefte bij bijscholing en training. Daar is voor verenigingen al veel voor ontwikkeld, zoals clubkadercoaches en de inzet van sportpedagogen vanuit de gemeente. Hier ligt een belangrijke rol voor bijvoorbeeld lokale sportservices en sportbonden om dit onder de aandacht te (blijven) brengen van sportverenigingen.

Uiteindelijk moet geboden ondersteuning, op welk onderwerp dan ook, passen bij een vereniging. Dat vraagt om een gesprek met een vereniging over waar zij specifiek behoefte aan hebben en hoe dat, soms op maat, soms generiek, kan worden ingevuld.

Bronnen

Boeije, H. (2012). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Boom Lemma.

Bronkhorst, A., De Greeff, M., Hofenk, H., Jacobs, F., Luderus, A., & Schipper-van Veldhoven, N. (2021). *Kids First, towards a pedagogical climate*. ZonMw.

Dalhuisen, C., Aarnink, A., Van Kalmthout, J., & Van Eldert, P. (2023). *Gevolgen van de energiecrisis voor sportverenigingen*. Mulier Instituut.

Hoeijmakers, R., & Van Kalmthout, J. (2022). Hoofdstuk 3. Sportverenigingen. In I. Pulles, P. Van Eldert, & H. Van der Poel (Reds.), *Monitor Sport en corona V: de gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector* (pp. 29-47). Mulier Instituut.

RVVB (2023). *Verdiepend onderzoek: "Toekomstbestendigheid sportverenigingen"*.

Stuij, M., Hoeijmakers, R., Van Kalmthout, J., Cremers, R., & Slot-Heijs, J. J. (2023). *Sportverenigingen en hun uitdagingen: een analyse van oorzaken en verschillen tussen sportverenigingen*. Mulier Instituut.

Tweede Kamer der Staten-Generaal (2023). *Plenair debat. Tweeminutendebat Sportbeleid. Te behandelen zaken*. Geraadpleegd op 28 november 2023, van https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/plenaire_vergaderingen/details/activiteit?id=2023A02673

Vrieswijk, S., Van Stam, W., & Gómez Berns, A. (2023). *Behoefte van sportverenigingen aan ondersteuning. Door onder andere de buurtsportcoach*. Mulier Instituut.

Bijlage 1 – Moties n.a.v. Commissiedebat Sport april 2023

Naar aanleiding van het Commissiedebat Sport werden onder meer de volgende moties ingediend:

- Regeldruk: 'De Kamer, gehoord de beraadslaging, constaterende dat amateursportorganisaties met steeds zwaardere regeldruk te maken krijgen, doordat ze door de overheid in toenemende mate als commerciële organisatie gezien worden; overwegende dat amateursportorganisaties op vrijwilligers draaien en geen juristen of andere professionals in dienst hebben; overwegende dat de kosten voor inhuur van professionals om bijvoorbeeld lokale sportevenementen te organiseren niet op te brengen is voor amateursportorganisaties; van mening dat deze regeldruk niet gevraagd mag worden van een amateursportorganisatie die op vrijwilligers draait; verzoekt de regering om in kaart te brengen welke regeldruk de afgelopen jaren verzwaard is voor amateursportorganisaties; verzoekt de regering om met een voorstel te komen hoe we de regeldruk voor amateursportorganisaties waar mogelijk fors kunnen verlichten zodat vrijwilligers behouden blijven voor de amateursport, en gaat over tot de orde van de dag.' (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2023).
- Sportklimaat: 'De Kamer, gehoord de beraadslaging, constaterende dat uit het advies van de Nederlandse Sportraad "Kinderen Centraal" blijkt dat de sportprestatie belangrijker is dan plezier en de ontwikkeling; constaterende dat een gebrek aan plezier een van de belangrijkste oorzaken is dat kinderen stoppen met sporten; constaterende dat voor veel sportaanbieders niet duidelijk is hoe zij tot een pedagogisch klimaat kunnen komen; verzoekt de regering, in lijn met het advies van de Nederlandse Sportraad, om voor het einde van dit jaar een kwaliteitsplan te maken met de sportsector, waarin duidelijk wordt gemaakt hoe sportverenigingen tot een sociaal en pedagogisch veilig sportklimaat kunnen komen en hoe sportverenigingen daarbij ondersteund moeten worden, en gaat over tot de orde van de dag.' (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2023).
- Verduurzamen: 'De Kamer, gehoord de beraadslaging, overwegende dat uit het RVVB-onderzoek blijkt dat 60 procent van de sportverenigingen niet verwacht binnen vier tot vijf jaar zodanig te zijn verduurzaamd dat zij de structureel hogere energierekening kunnen dragen, vanwege gebrek aan kennis, middelen en mensen; verzoekt de regering in samenspraak met gemeenten te komen tot een voorstel voor een landelijke sturing en

coördinatie van verduurzaming van sportverenigingen en sportaccommodaties en dit voorstel voor 1 juli 2023 aan de Kamer te zenden, en gaat over tot de orde van de dag.’ (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2023).

- Eventueel collectief plan verduurzaming: ‘De Kamer, gehoord de beraadslaging, constaterende dat er voor de komende jaren een enorme uitdaging ligt in de verduurzaming van sportaccommodaties; overwegende dat deze opgave te groot en te ingewikkeld is om aan verenigingen en beheerders van sportaccommodaties zelf over te laten; spreekt uit dat de verduurzaming van (sport)accommodaties een collectieve verantwoordelijkheid is; verzoekt de regering om met een plan te komen om de verduurzaming van sportaccommodaties collectief te organiseren, en gaat over tot de orde van de dag.’ (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2023).

Janine van Kalmthout
j.vankalmthout@mulierinstituut.nl

Rutger de Kwaasteniet
r.dekwaasteniet@mulierinstituut.nl

Suzan Nouwens
s.nouwens@mulierinstituut.nl

Mirjam Stuij
m.stuij@mulierinstituut.nl